

לקראת ימים של אורה - ימי החנוכה תשפ"ב

"שבת חנוכה" - "א' דראש חודש טבת"

כולל - קובץ "שולחן שבת קודש"

הולכים וקרבים ימי החנוכה ה'תשפ"ב, בעזרת ד' באור ליום שני כ"ה כסלו, נתייצב כולנו אל מול נר ראשון של חנוכה תשפ"ב, בפעם ה- 2161! שהרי נס חנוכה ארע באמצע תקופת בית שני, כ 212 שנה לפני החורבן, בשנת ג' תרכ"א [3.621 שנה] לבריאת העולם, והשנה 5782 לבריאה, אם כן, חלפו – 2161 שנה מאז הנס, אך רק "לשנה האחרת קבעום", על כן השנה נדליק את החנוכייה בס"ד בפעם ה- 2161 ונעמוד, שוב, מרוגשים מול השלהבת הדקיקה העולה ומרצדת אל על, על אף הרוחות הסוערות שמכל עבר, כי "לא ייטוש ד' עמו ונחלתו לא יעזוב".

לצערנו, לאחרונה, בעוונותינו הרבים, כ"בימים ההם" גם "בזמן הזה", ישנם בעמנו, אשר שמו להם למטרה, להחשיך את עיניהם של לומדי התורה, ולפגוע בגזירות מרושעות בכל היקר והקדוש לכל שומרי התורה והמצוות בארץ הקודש, והלוואי שמהרה תימלא הארץ דעה את ד', כי רק "אם בחקותי תלכו ואת מצוותי תשמרו ועשיתם אותם" אז ורק אז "ונתתי שלום בארץ, וישבתם לבטח בארצכם". ובקרוב בימינו יתקיים "אור חדש על ציון תאיר, ונזכה כולנו במהרה לאורו" - בהדלקת המנורה הטהורה בבית מקדשנו שייבנה במהרה, אמן.

פתיחה

"באורים כבודו ד' - כל ימות השנה"

סגולת ההשתתפות במאור בית הכנסת

שולחן ערוך או"ח קנ"א, ט: "ונהגו להדליק בבתי כנסיות ובבתי מדרשות נרות לכבודן" ובמפרשים: "והוא כעין הנרות שהדליקו בבית המקדש, על פי הפסוק: "באורים כבודו ד'" (ישעי' כ"ד, ט"ו) **ובילקוט שמעוני, בהעלותך:** מלמד שישראל חייבים להדליק נר בבתי כנסיות ובתי מדרשות, שהן כמקדש, כנאמר: "ואהי להם למקדש מעט" (יחזקאל י"א, ט"ז) - מה מקדש לא היה הנר כבה בו - **כך בתי כנסיות ובתי מדרשות**"

בספר "ראשית חכמה" שער היראה פרק ט"ו: "אמר הקב"ה הדליקו לפני נרות, כדי שאשמור את נשמתכם המשולה לנר, שנאמר נר ד' נשמת אדם" ובמדרש רבה לויקרא ל"א, ד: "כי אתה תאיר נרי" (תהילים י"ח) בר קפרא פתח, "אמר הקדוש ברוך הוא לאדם: **נרך בידי ונרי בידך**. נרך בידי שנאמר: "נר ה' נשמת אדם. (משלי כ, כ"ז) נרי בידך שנאמר: "להעלות נר תמיד", אמר הקב"ה: **אם הארת נרי, הריני מאיר נרך** !!!

קיצור של"ה ענייני בית הכנסת - מי שיש לו חולה בתוך ביתו ר"ל ייתן נר למאור לבית הכנסת, ויעלה הקב"ה רפואתו מן השמים" ובתוספות בבא בתרא ח ע"א: "המנדב נר לבית הכנסת, דומה למקריב קורבן נדבה"

ואכן, מצינו, מדוע נקרא שמה של דבורה הנביאה **"אשת לפידות"**? שהייתה מכינה לפידים עם פתילות עבות, ספוגות בשמן, ושלחה אותם למשכן שילה (גמ' מגילה י"ד ע"א). ומפני מה זכה **חזקיהו המלך** לנצח את סנחריב וצבאו? כנאמר: "וְהָיָה בַיּוֹם הַהוּא יִסּוּר... עָלוּ [עול סנחריב וצבאו] מֵעַל צְוֹאֲרָךְ [של חזקיהו ועם ישראל] וְחָבַל עַל מַפְנֵי-שָׁמַן" (ישעי' י, כ"ז) "אמר ר' יצחק נפחא: "חובל עולו של סנחריב מפני שמנו של חזקיהו, שהיה דולק בבתי כנסיות ובבתי מדרשות. מה עשה? נעץ חרב על פתח בית המדרש ואמר: כל מי שאינו עוסק בתורה יידקר בחרב. בדקו מדן ועד באר שבע ולא מצאו עם הארץ, מגבת ועד אנטיפרס ולא מצאו איש ואשה תינוק ותינוקת שלא היו בקיאים בהלכות טומאה וטהרה" (גמ' סנהדרין צ"ד ע"ב). **ועודד אדום** נתברך, בשביל שכיבד ארון האלוקים על ידי שהיה מדליק נר אחד שחרית ונר אחד ערבית, ובשביל זה, זכה **אבי שאול המלך**, שיהיה בנו מלך על ישראל שהיה מסדר נרות בית הכנסת.

הלכות ימי החנוכה בתוספת פרטי הלכה רבים המיוחדים לחנוכה תשפ"ב

הדלקת הנרות

כתב הרמב"ם הלכות חנוכה ד, י"ב: **"מצות נר חנוכה מצוה חביבה היא עד מאד, וצריך אדם להיזהר בה כדי להודיע הנס ולהוסיף בשבח הא-ל והודיה לו, על הניסים שעשה לנו"**. ואמר הגרי"ש אלישיב זצ"ל שחובה זו, יותר מחיוב כל

המצוות, ואפילו יותר מתפילין, שרק בשביל נר חנוכה חייב לחזר על הפתחים (פניני חנוכה עמ' ט). והכריע, שיש לוותר אף על עסקה בשווי מיליונים, אם יפסידו קיום יום אחד של ההדלקה (שבות יצחק קובץ עניינים קע"ו). **ואמרו חכמים בגמ' שבת כ"ג ע"ב:** הזהיר בנר חנוכה ונר שבת יהיו לו בנים תלמידי חכמים (רש"י).

הכנת המנורה

כתב הר"י בן הראב"ד (בקובץ המועדים קונטרס סוד הדלקת נרות): "הזהיר בנרות חנוכה, **צריך להקדים** שני ימים קודם לחנוכה לתקן הנרות ולהזמין שמן זית זך להדלקה וכו' " ובאורחות רבנו (ח"ג, עמ' א) שהגרי"י קנייבסקי זצ"ל נהג להכין את החנוכה בכ"ב כסלו וכן הגרי"י פישר זצ"ל הכין המנורה והעמידה על מכונה, כמה ימים לפני הגיע החנוכה (הליכות אבן ישראל, עמ' שכ"ט).

מקום ההדלקה

מצוה להניח נר חנוכה בטפח [- 8 ס"מ] הסמוך לפתח הבית, והטוב ביותר להדליק בתוך חלל הפתח (משנ"ב תרע"ו, ט) והיינו בפתח הסמוך לרשות הרבים, והמדליקים מחוץ לבית, בכלי זכוכית, לדעת הגרי"ז מבריסק זצ"ל יניחו את החנוכיה **בפתח החצר או הגשר** במקום שעוברים למדרכה או הרחוב, ויש שהצריכו שתהיה שם צורת הפתח. מאידך, לדעת מרן החזון איש זצ"ל ויבדל"ח הגר"ח קנייבסקי שליט"א מדליקים על פתח **הבית עצמו** במעבר מחדר המדרגות לחוץ. כיון שהחצר כיום אינה משמשת לתשמישי הבית (טחינה, וכביסה), אלא לאוויר ולנוי, ואינה חצר לעניין נר חנוכה.

בבניין רב קומות: כיון שחדר המדרגות משותף לכל הדיירים, דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל (שבות יצחק עמ' ז) וכן פסק הגרש"ז אויערבך זצ"ל (מעדני שלמה עמ' ק"ח) כיון שחדר המדרגות מקום שמשמשים בו השכנים כדי להיכנס לדירתם, השתמשות מעין זו, דיה להחשיב את חדר המדרגות להיקרא "חצר" להדליק בפתחה נרות חנוכה [היינו בפתח חדר המדרגות בתחתית הבניין], ראה גם כן, באורחות רבנו ח"ג עמ' י"א אות כ"ח. **אכן, יש סוברים שלמעשה, דין חדר המדרגות כמבוי ולא כחצר, ולכן אין להדליק בפתח חדר המדרגות (שו"ת חוט שני לגר"נ קרליץ זצ"ל עפ"י דעת החזון איש, ארחות רבנו ח"ג עמ' י"א) ועדיף להדליק בחלון הבית הפונה לרשות הרבים, כיון שבהדלקה בכניסת הבניין ע"י כל השכנים – אין הדלקה ניכרת. ובהדלקה בדירה מרוויחים גם כן פרסומי ניסא לבני הבית (שו"ת שבט הלוי ח"ז סי' פ"ד). וכן כתב הגר"א נבנצל שליט"א: "אדמו"ר [הגרשז"א] זללה"ה הורה לי להדליק בחלון ביתי, דניכר שזו הדלקה שלי, אף שלא הדליק מישהו בפתח הבית".**

דירה שיש בה כמה חלונות - ידליק בחלון שיש בו יותר פירסומי ניסא - הגרש"ז אויערבך זצ"ל (הליכות שלמה י"ד, י). ובאורחות רבנו (ח"ג עמ' י"ד) שאם הפירסומי ניסא שווה בכל החלונות, ויש חלון בחדר האוכל שאוכלים בו בני הבית - ידליקו היכן שאוכלים. ואמנם, כן פסק בשו"ת אגרות משה או"ח ד, רכ"ה שעדיף להדליק בחלון שיש בו פחות פרסום הנס לחוץ, אבל ניכרת ההדלקה לבני הבית, מאשר בחלון שיש בו יותר פרסום לחוץ.

הגרים בקומה רביעית ומעלה - אין טעם להניח החנוכיה לכיוון רשות הרבים שהרי למעלה **מ 9.60 מטר** [כ' אמה **48** ס"מ (לגר"ח נאה) כפול **20**] – העין לא רואה מהרחוב, אלא אם כן יש ממול בנין, אזי אפשר להניח בחלון (שו"ת שבט הלוי ד, ס"ה). וכן דעת הגאון רח"פ שיינברג זצ"ל (חידושי בתרא תרע"א, ז).

הערה: מי שגר אל מול שאינם יהודים, לדעת רוב הפוסקים ידליק בתוך הבית כדלהלן. מפני שפרסומי ניסא לנכרים - אינו כלום (שו"ת אגרות משה או"ח ד, ק"ה הגר"ח פ"פ שיינברג זצ"ל ויבדל"ח הגר"א וייס שליט"א קובץ דרכי הוראה ז')

המדליקים בתוך הבית

לכתחילה, עדיף להניח החנוכיה על שרפרף בגובה שבין שלשה טפחים [24 ס"מ] לבין עשרה טפחים [80 ס"מ] בתוך הפתח של הסלון כשהמזוזה מימין והחנוכיה בשמאל. וראה להלן לעניין ההדלקה בליל שבת חנוכה.

במה מדליקים

"כל **נפ"ש** נדלקת בחנוכה" **נפש** – נרות פתילות ושמינים, כולם כשרים להדלקה (שו"ע תרע"ג, א) בשונה מנר שבת ש"אין מדליקין.. לא ב.... ולא ב.... כי בשבת צריך נר שידלוק יפה שלא לבוא לידי הטיית הנר.

מצווה מן המובחר להדליק בשמן זית בדומה להדלקת המקדש [דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל שלכתחילה אין להשתמש בשמן שאינו למאכל, (קונטרס נרות חנוכה, תשס"ו) וכן דעת הגר"ח קנייבסקי שליט"א (דולה ומשקה, עמ' רל"ז) והגר"מ שטרנבוך שליט"א (קובץ קול מהיכל עמ' תקט"ו) אבל שמענו מפי הגרי"ש זצ"ל שוודאי אין זה מעכב]. ויש מתירים לכתחילה אף בשמן שאינו ראוי לאכילה כגון ב"שמן למאור" - חזון איש וכף החיים תרע"ג, י"א הגר"נ קרליץ זצ"ל (חוט שני חנכה, עמ' שי"ט ובעל קנה בשם זצ"ל). וכן יש לדייק מלשון המ"ב תרע"ג, ב.

אין משתמשים בשמן שבקדושת שביעית להדלקת נר חנוכה, שהרי אין לנו רשות להשתמש בהם (ואין מצוי בשווקים שמן כזה שנותר מהשמיטה הקודמת).

ומצוה מן המובחר בפתיחה מצמר גפן, אך כנ"ל, הכול כשר להדלקת החנוכייה. ויש מהדרים להחליף את הפתילות מדי יום, בדומה להדלקה שבמקדש, וכן מנהג חב"ד. **"פתיל צף"** – כשר, אעפ"י שהוא מצופה שעווה, מכל מקום, כיון שנשרף מיד, עיקר ההדלקה בשמן (דעת הגרש"ז אויערבך הגרי"ש אלישיב והגר"ש וזנר זצ"ל).

הערה: נשאר נר או שמן שדלקו כל הלילה עד הלילה הבא – יש לכבותם, ולהדליקם מחדש להדלקה הלילה הזה.

הדלקה בנרות חשמליים: כשאין כל אמצעי אחר להדלקה, ידליקו בנורות חשמליות **בלא ברכה**, ויניחום במקום שאין שם נר חשמלי במשך השנה **הדלקה בפנס או במצבר:** דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל (קונטרס הליכות והנהגות עמ' י"ד) והגר"צ אבא שאול זצ"ל (בשו"ת אור לציון י"ח, י"ב) שבשעת הצורך במקום שאין שום אפשרות במה להדליק, עדיף להדליק בפנס או במצבר, המספיקים לפחות לחצי שעה, כיון "שכל שיעור ההדלקה נמצא לפנינו, וצריך שהנרות יהיו מסודרים בצורת חנוכייה, ראה עוד להלן בקובץ הלכות המופיע להלן בסוף הלכות החנוכה.

זמן ההדלקה

1. יש מדליקים כשיטת הגר"א "משתשקע החמה" היינו, ממש בשעת השקיעה, ולדעת הגאונים, היינו השקיעה הנראית לעינינו [השנה **תשפ"ב** לאורך כל ימי החנוכה - 4:39]. וכן מנהג הפרושים בירושלים ת"ו. וצריך שידלקו הנרות לכל הפחות עד סוף חצי שעה לאחר צאת הכוכבים (משנ"ב תרע"ט, ב). **2. ויש נוהגים "משתשקע החמה"** היינו כשסיימה לשקוע - **צאת הכוכבים** [השנה **תשפ"ב** 5:14 כל ימי החנוכה] והם מתפללים תחילה ערבית ש"תדיר ושאינו תדיר, תדיר קודם" כלשון הטור והשו"ע תרע"ב, א "מדליקין נר חנוכה עם סוף השקיעה, עד חצי שעה מהלילה" שאז העם עוברים ושבים, ואיכא פרסומי ניסא". ובערוה"ש שם, ד "והעולם נוהגים כהטור והשו"ע" וכן הכריע כף החיים (שם, ב) וכן המנהג הפשוט ברוב קהילות ישראל (שו"ת תפילה לדוד, מ"ז). **3. ויש המדליקים כ 20 דקות אחרי השקיעה (לפני ערבית), לצאת ידי שתי השיטות וכך נוהג הגר"מ שטרנבוך שליט"א ראב"ד העדה החרדית, וכן הגר"ח קנייבסקי שליט"א כפי שנהג מרן החזון איש זצ"ל. שבזה יוצאים ידי חובת כל השיטות.**

הזמן המוקדם ביותר שניתן להדליק - מ"פ **לג המנחה** - השנה תשפ"ב 3:31 ואזי, צריך שיספיקו השמן או הנרות לדלוק עד חצי שעה לאחר **צאת הכוכבים** (ביה"ל תרע"ב, ד"ה ובלבד וכו'). **ואם אין הנרות דולקים עד אז - לא קוימה ההדלקה (קצור שו"ע קל"ט, י).**

הזמן המאוחר ביותר להדלקה, לפני **"עלות השחר"** [השנה 4:48 - 4:50]. ואזי יש להעיר את בני הבית, לקיים "פרסומי ניסא" בפניהם. כמובן, **שיש להשתדל בכל איחור, להדליק לפני ש"תכלה רגל מן השוק"** באותו מקום. וברוב המקומות העירוניים, "כלות רגל מן השוק" – שעה 12:00 – 12:30 בלילה.

אכילה, לימוד תורה, עשיית מלאכה או שינה לפני הדלקת הנרות

חצי שעה קודם זמן הדלקת הנרות, אסור לאכול פת ביותר משיעור "כביצה" – 56 גרם (להגר"ח נאה זצ"ל), ולא **לשתות** משקה משכר. ואפילו התחילו לפני כן, בהיתר, בהגיע זמן ההדלקה, **מפסיקים**. למדליקים 20 דקות אחרי השקיעה - האיסור מתחיל חצי שעה לפני ההדלקה (הגר"ח"ק שליט"א ב"דולה ומשקה" והגר"נ קרליץ זצ"ל חוט שני, שי"ח). אכילת פירות ושתייה - מותרים בלא הגבלה (הגר"י"ש אלישיב זצ"ל בקונטרס הליכות והנהגות). **משנ"ב תרע"ב, ב, י:** "ואפילו ללמוד אסור משהגיע זמנה" ויש אומרים, שהאיסור אף בחצי שעה שקודם זמנה (מחצית השקל על המג"א שם, ה). **אבל למדליקים בשקיעה** - אין להחמיר שלא **ללמוד תורה** בחצי שעה שקודם ההדלקה - שער הציון תרע"ב, י"ד. והמתפלל ערבית בביתו - יניח שומר. **לימוד הלכות חנוכה** - מותר עד הדלקת הנרות (הגר"נ קרליץ זצ"ל חוט שני שי"ח וכן נוהג הגר"ח"ק שליט"א למעשה). ומסתבר, דהיינו שלא בעיון גדול.

הערה: אישה הממתינה לבעלה שיבוא להדליק - מותרת לאכול (שו"ת מבית לוי להגר"ש ואזנר זצ"ל).

אסור לעשות **מלאכה** מחצי שעה קודם זמן ההדלקה - מג"א תרע"ב, ה. וב"הליכות שלמה" חנוכה, עמ' ר"ח, שגם הנשים לא תעשנה אז מלאכות (תפירה, כיבוס וגיהוץ וכדומה). **ואסור ליטון** אפילו שנת עראי, מחצי שעה קודם זמן ההדלקה - ראה משנ"ב רל"ה, י"ז. ואפשר שלא יועיל לזה שומר (ראה חכמת שלמה סימן ער"ה).

סדר הנחת הנרות

ביום הראשון מניחים את הנר **בצד ימין** של החנוכייה, ובכל יום מוסיפים נר לשמאלו של הנר של אתמול [מימין לשמאל] ומתחילים להדליק את הנר הנוסף [משמאל לימין] - כך המנהג למעשה לרוב הדעות (שיטת השו"ע והרמ"א תרע"ו, ה הפר"ח, הא"ר, סידור שו"ע הרב, שו"ת חת"ס, קפ"ז, קיצור שו"ע קל"ט, י, ערוה"ש, י"א וכן נהג האריז"ל כמובא בשער הכוונות ק"ח, ע"ג). את **השמש** [העשוי גם בשמן, ואי אפשר להדליק בו את שאר הנרות], מדליקים לאחר הדלקת כל הנרות, או לפני הברכה, ויש להניחו מעל או מתחת לגובה הנרות או בריחוק מהם באופן בולט, שיהא ניכר כל יום מספר הנרות שהודלקו **בלי השמש**.

הברכה

ביום הראשון מברכים שלש ברכות: **להדליק** וכו' **שעשה ניסים** וכו' ו**שהחיינו** וכו' וסימנך: עשה לך **שרף** (להדליק), ושים אותו **על הנס** (שעשה ניסים) והיה כל המביט בו **וחי** (שהחיינו) - הגר"א בשאר הימים, משמיטים שהחיינו, **לא ברך שהחיינו ביום הראשון** יברך אפילו ביום האחרון **על ההדלקה**. **שכחו לברך על הדלקת הנרות**: וכבר הסתיימה ההדלקה - יש לברך "שעשה ניסים" בלבד, וביום הראשון "שהחיינו" (משנ"ב תרע"ו, ד ובא"ח (א) וישב, י).

לעניין נוסח ברכת להדליק וכו': כתבנו את הנוסח לפי המשנ"ב תרע"ו, א "שלחנכה" ולדעתו יש לאומרם לכתחילה כמילה אחת. ובמקור חיים (לבעל החוו"י) דהיינו בשו"א תחת הל', אמנם, בשלמי תודה, כ"ד בשם החזון איש, לומר עפ"י כללי הדקדוק בפת"ח תחת הל'.

הערה: אין להפסיק בדיבור עד תום הדלקת הנר האחרון, פרט לאמירת "הנרות הללו וכו'" שיכולה להיאמר לאחר הדלקת הנר הראשון, במשך הדלקת שאר הנרות (משנ"ב תרע"ו, ד וראה הלכות חג בחג עמ' ק"ח).

לאחר ההדלקה

שולחן ערוך תר"ע, א: **"נוהגות הנשים שלא לעשות מלאכה** בחצי השעה הראשונה שהנרות דולקים בבית, ואין להקל להן, כיון שהנס נעשה על ידן" ושני טעמים לדבר: א. כדי שלא יבואו לעשות מלאכה לאור הנרות, שאסור ליהנות מהם. ב. כדי שלא להסיח דעת מן הנס ולהודות לבורא על הניסים שבימים ההם ובזמן הזה. והעירו הפוסקים, שאסור עשיית המלאכה גם לאנשים, אלא שבדרך כלל הנשים עסוקות במלאכותיהן בערב, לכן, כתב השו"ע "נהגו הנשים וכו'".

הלכה למעשה: הכרעת המשנה ברורה (שער הציון תרע"ב, י"ב), שגם לאחר תום החצי שעה מחמירים שלא ליהנות מן הנרות ולא לטלטלם ממקומם, כל זמן שדולקים, מפני שהנכנס לבית, אינו יודע מתי הודלקו. והמנהג להימנע מ"מלאכות כבודות שיש בהן טורח ועמל", כביסה, תפירה, שטיפת הרצפה והדחת כלים (בפרט במוצאי שבת), ובכלל זה, ניפוי קמח ולישת בצק להכנת סופגניות, בישול ואפייה, כל דבר המסיח דעת מן המצווה, ובשו"ת רבבות אפרים א, תל"ו בשם הגרי"י פישר זצ"ל שמנהג ירושלים, שאסורה כל מלאכה אפילו בישול ואפייה בחצי שעה שהנרות דולקים, אמנם שמעתי מהגרי"י פישר זצ"ל, שאם הסופגנייה כבר מוכנה לטיגון אפשרי להכניסה לשמן, ואפשר להכין חביתה, להרתיח מים ולהכין קפה וכדומה. ובבית מרן הגרש"ז אויערבך זצ"ל נהגו הנשים שלא לעשות שום מלאכה, אפילו כתיבה ובישול, חוץ מטיגון סופגניות, הנאכלות באותה שעה.

שהייה ליד הנרות לאחר ההדלקה

אף ש"הדלקה עושה מצוה", כתב בעל חוות יאיר ב"מקור חיים": "ועיקר המצווה הוא, שיהיה המדליק אצל הנרות חצי שעה, לראות אותם ולשמח בהם, ולא סגי שידליק וילך לו למקום אחר". יש לציון, שהגר"ח קנייבסקי שליט"א (בקונטרס עבודת ימי החנוכה עמ' כ ענה לשואל: "לא ראינו נוהגים כן". וכן אמר רבנו הגרש"ז אויערבך זצ"ל שאין חיוב לשהות כדי שיעור זמן ההדלקה ליד הנרות (קונטרס ברכת משה ענייני חנוכה ג, ו).

שכחו להדליק נרות מי שמשום מה לא הדליק נרות חנוכה באחד מהלילות - אין לו תשלומין, וידליק בלילה הבא, את מספר הנרות שמדליקים באותו לילה כולם (שו"ע תרע"ב, ב).

על הניסים

מתפילת ערבית של ליל כ"ה בכסלו [אפילו טרם הדליקו נרות חנוכה] אומרים **"על הניסים וכו'"** בכל תפילת עמידה במשך ימי החנוכה, לאחר אמירת: "כי מעולם קיוונו לך" שבסוף ברכת מודים, וכן בכל **ברכת המזון** לאחר המילים: "בכל עת ובכל שעה" ויש לומר ועל הניסים עם וא"ו (משנ"ב תרפ"ב, א וכ"כ ערוה"ש) **השוכח** לאומרו בתפילה וכבר חתם את הברכה - **אינו חוזר**, אלא, שאפשרי להוסיף ב"אלקי נצור" בקשה: "הרחמן הוא יעשה לנו ניסים כאשר עשה וכו' בימי מתתיהו וכו'" וכן **בברכת המזון** אם לא נזכרו עד חתימת "על הארץ ועל המזון" - **אין חוזרים**. ואפשר

להוסיף לפני "הרחמן הוא יזכנו וכו' - "הרחמן הוא יעשה לנו ניסים וכו' " כנ"ל. ולדעת האדר"ת יאמרוהו כ"הרחמן" הראשון לאחר "לעולם אל יחסרנו".

מנחה קצרה: הגר"א קוטלר זצ"ל, וכן הורו כמה מראשי הישיבות בארץ ישראל, שבימי החנוכה אין להתפלל מנחה קצרה, כיון שאין אומרים בה חזרת הש"ץ ואין שומעים משליח הציבור "על הניסים וכו', ולדעת התוס' בשבת כד ע"א יש דין פרסומי ניסא בחנוכה גם בתפילה.

הזכרת על הניסים ב"ברכת מעין שלש"

אין מזכירים של חנוכה ושל פורים בברכת מעין שלש (שו"ע ר"ח ובמשנ"ב תרפ"ג, ב) משום ש"על הניסים" ראוי להזכירו בהודאה, כ"מודים" בתפילה, וכן נודה לך בברכת המזון, אבל ב"מעין שלש" שאין בה הודאה - אין מזכירים. ואף שמזכירים "ונודה לך על הארץ", אי אפשר להפסיק שם, שהרי צריך להסמיך מעין החתימה לחתימה (לבוש בס"ר ר"ח) וגם חנוכה ופורים לא הוזכרו בתורה(לחם חמודות הובא במחצה"ש ר"ח, מ).

חובת הנשים בהדלקת הנרות

שולחן ערוך תרעה, ג: "אישה מדלקת נר חנוכה, שאף היא חייבת במצווה זו" המקור בגמ' שבת כ"ג: אמר רבי יהושע בן לוי, נשים חייבות בנר חנוכה [אף שהיא מצות עשה ש"הזמן גרמא"], שאף הן היו באותו הנס": 1. בגזרות הקשות. 2. הנס שנעשה על ידי יהודית בת יוחנן כהן גדול [כנראה אחות מתתיהו] שהרגה את שר צבאם, לאחר שהשקתו בחלב, וכתוצאה מכך עזבו את ירושלים, ועל כן יש שנוהגים לאכול בחנוכה מאכלי חלב 3. כמובא במדרש: אישה אחת בירושלים ילדה בן זכר, וביום השמיני לא מצאה מוהל למוהלו... עלתה על חומת ירושלים... וקראה לכל אחיה המסתתרים.... אם לא תבטלו הגזרות... אין עתיד לאומתנו... ואז הפילה עצמה עם תינוקה... ומיד כששמעו זאת מתתיהו ובניו, קראו: "מי לד' אלי".

הלכה למעשה: אישה נשואה - יוצאת ידי חובה בהדלקת בעלה, ואף יכולה להוציא ידי חובה כשאנו בבית, כשאינן חשש לפגיעה ב"שלום בית, מפני שעדיף להדליק בזמן, כשם שהאיש מוציא את אשתו, כמפורט להלן, ואז צריך מי שיצא ידי חובה, לראות את ההדלקה של היום, כדלהלן, ואם לא ראה, ושב הביתה, וכבר כבו הנרות - ידליק שוב בלא ברכה. לדעת הגר"א נבנצל שליט"א אישה מוציאה ידי חובה את בעלה, אף כשנמצאים במלון (שו"ת תורה מציון תצא, קכ"ג). יש לציין שהגאון רבי ח. ד. אלטוסקי זצ"ל חתן מרן הגר"ח פ' שיינברג זצ"ל ראש ישיבת "תורה אור", העדיף להיות אחר הצהריים בימי החנוכה בישיבתו עם תלמידיו, והרבנית תחי' לאוי"ט הייתה מדליקה בבית, ומוציאה אותו ידי חובה, ושמע אמירת הברכות בבית המדרש, וירד לחדרו בישיבה להדליק נרות. ובערב ראה את הדלקתה.

חידוש מצאנו, בדברי הגר"ח פלאגי זצ"ל (מועד לכל חי כ"ז, כ"ה) לפי מה שאמרו חז"ל הרגיל בנר היינן ליה בני ת"ח כמו שאמרו בשבת, אם כן, לאישה שייכת טפי [יותר] הכנה זו, שתהא זריזה לתקן הפתילות ולשים השמן וכו' ומה גם שהנס נעשה על ידי אישה יהודית כנודע". וכן הוא בהראבי"ה (א, ר): "ולכן נהגו נשים צדקניות וכשרות, לתקן נרות שבת וחנוכה, לזכות למצווה" ובבית הגר"ח קנייבסקי שליט"א נהגה הרבנית ע"ה להדליק נרות החנוכה ולכבותן, לפני הדלקת שר התורה. וכיום לא מצינו שנוהגים להקפיד בזה.

חובת הבנים והבנות בהדלקת הנרות

בני ספרד - נוהגים בחנוכה "נר איש וביתו" (שו"ע תרע"ב, ב) וכאשר אבא, אימא, או אפילו אח גדול מדליקים נרות, בבית, כהלכה, אסור לבן או בת ספרד, כל עוד לא נישאו, לברך על נרות שמדליקים במקום אחר [שבכל בית בישראל חובה לפרסם הנס בהדלקה, וגם אותם בן או בת, מחובתם לפרסם הנס בהדלקה - אך בלא ברכה], ולדעת הגר"ע יוסף זצ"ל, היינו, אפילו הדלקת הבית במדינה אחרת, ובהפרש של שעות... ויש חולקים, כמו כן, שמענו מהגאון רבי בן ציון אבא שאול זצ"ל, אם הבן והבת, בני ספרד, גרים לעצמם מחוץ לבית, וגם מתפרנסים בכוחות עצמם - מדליקים במקומם בברכה. בני אשכנז - נוהגים כדעת הרמב"ם (המובא ברמ"א תרע"א, ב): "המהדרין מדליקים נר לכל אחד ואחד מבני הבית" ואפילו עשרה אשכנזים קטנים מדליקים בחנוכיות שלהם ליד האבא, ומברכים לעצמם. ולמעשה, אף אישה ואף הבנות האשכנזיות, יכולות, אם תרצינה, להדליק בעצמן ולכוון שלא לצאת בהדלקת האבא ומברכות לעצמן.

מדוע לא נהגו בנות אשכנז, המהדרות במצוות, להדליק לעצמן? כתב ה"חתם סופר" זי"ע בסוגית כבתה, במסכת שבת: "משום, שכך קיבלנו מרבתינו, שכשהדליקו בחוץ, נשים לא הדליקו להידור, דהוי כפריצות, לעמוד יחד עם האנשים בפתח הבית לרשות הרבים להדליק, ועל כן עמדו מרחוק לשמוע הברכות, לכן גם אצלנו אין נוהגות". מטעם

זה, יש מנמקים מדוע נשים פטורות מאמירת "קידוש לבנה". וראה במשנ"ב תכ"ו, א סיבה נוספת לאי אמירתן קידוש לבנה. זאת, בנוסף לטעם המובא במג"א שם, מפני שהן גרמו למיעוט הלבנה.

במצוות נר חנוכה שני חלקים: חיוב הדלקה וחיוב ראייה

א. להדליק או להיות שייך להדלקה [בהשתתפות, או ש"מדליקים עליו"] ובנוסף **ב.** מצווה לראות כל ערב בהדלקה כשרה, את מספר הנרות שהודלקו. על כן, אף מי שלא נמצא בבית בזמן ההדלקה, ומוציאים אותו ידי חובה בביתו, מכל מקום עליו לראות, היכן שאפשר [לא בהדלקה במקום עבודה או באולם אירועים – שאין לברך עליה], אלא בהדלקה כשרה, את מספר הנרות שהדליקו היום. הדליקו עליו בביתו, אבל לא ראה במשך הערב הדלקה כשרה, וכששב לבית, הנרות כבר כבו, **צריך להדליק שוב חנוכייה בלא ברכה**, בנוכחות הנמצאים בבית - לפרסום הנס.

ברכת "הרואה"

מי שלא הדליקו עליו ואף לא ידליק הערב (עד עלות השחר) נרות, הרי, שאם ראה אפילו דרך חלון הדלקה כשרה, מברך: **ברכת שעשה ניסים וכו' בשם ומלכות**. שאף שאינו מקיים את ההדלקה, מקיים את חלק המצווה לראות הדלקה.

חיילים או מטיילים הנמצאים בשטח, ושוכנים באוהלים: חייבים בהדלקת נרות חנוכה, ואף שמדליקים עליהם בביתם - חייבים בהדלקה כדי לראות כל יום את הנרות, ובוודאי בני אשכנז אפילו רווקים - **ידליקו בברכה**. ובתנאי שיש להם עשית או תנאים שלא ייכבו הנרות תוך חצי השעה הראשונה של המצווה (משנ"ב תרע"ג, כה וציץ אליעזר ט"ו, כ"ט).

הנוסע ברכבת או אנייה: מתחילת הלילה, ולא יגיע עד לאחר עלות השחר - חייב להדליק נרות חנוכה (ערוך השולחן תרע"ז, ה) ובשו"ת מהרש"ם ד, קמ"ו שאם משלם עבור נסיעתו, הרי זה כדירה השכורה לו, ואף שמדליקים בביתו - **חייב בהדלקה בברכה**. בלתי אפשרי להדליק מטעמי בטיחות - ידליקו לפחות נר אחד, ואפילו יבואו ויכבוהו - יצאו ידי חובה. המדליק ומשער שיצטרך לכבות הנרות בטרם תחלוף חצי שעה - **לא יברך**. **העיר מרן הגרש"ז אויערבך זצ"ל**, כשנשאל על מטיילים בחנוכה: "היעלה על הדעת, שיפקיע אדם עצמו, ממצות נר חנוכה החביבה, שחייבו בה למכור כסותו וכו' ? חובה שלא מצאנו באף אחת מהמצוות.

התארחות ונסיעות בימי החנוכה

1. כשנמצאים רק להדלקה אצל סבא וסבתא או אדמו"ר או צדיק, **אין יוצאים** ידי חובה, אפילו מתכבדים שם במאכל ומשקה, ושירים, ונשארים שם אפילו כמה שעות - שאין זה לא מקום השינה ולא האכילה.

2. המתגורר בקביעות [אכסנאי] אצל משפחה, כבר 30 יום מלפני חנוכה, נחשב כבני הבית ויוצא בהדלקתם.

3. הבאים להתארח ליום יומיים בחנוכה או אפילו לכל ימי החנוכה, כגון יחיד, זוג או משפחה, אם יש באפשרותם, ידליקו לעצמם (משנ"ב תרע"ז, ה). ואם לא מדליקים לעצמם, חייבים להשתתף בהדלקה – כדלהלן ובוודאי כאשר יש להם חדר המיוחד להם לשינה,

אופן ההשתתפות - לצאת בהדלקת הבית, ב"השתתפות בפרוטה", היינו: או **שייתנו** 10 אגורות ["פרוטה" בכסלו תשפ"ב - 8 אגורות] לבעלי הבית על מנת שיהיה להם חלק בנרות או בשמן, או שבעלי הבית יקנו להם בקניין סודר או בהגבהה, חלק בשמן או בנרות, ויאמרו: אנחנו נותנים לכם **במתנה חלק בנרות או בשמן**. כאמור לעיל, כאשר המדובר **ברווקים ורווקות בני ספרד** שבביתם מדליקים כדין, בברכה, בכל מקרה, לא יברכו על הדלקה בבית מארחיהם, כמו כן, יש לציין, שלדעת הגר"ע יוסף זצ"ל **בן ספרד** הבא לאביו או חתן הבא לבית חמיו כגון לשבת חנוכה - יוצאים ידי חובה עם הבית כאילו הם מבני הבית. **רווקים ורווקות בני אשכנז** המתארחים גם לשינה, אינם יוצאים בהדלקת הוריהם וישתתפו עם המארחים כנ"ל, הגיעו לאחר שכבר הודלקה החנוכייה, ולא השתתפו איתם, ידליקו לעצמם עם ברכה (אז נדברו ג, נ"ג).

4. אורח שישן במקום אחד ואוכל במקום אחר, כששני המקומות שווים ומיוחדים לו - מברך במקום **שאוכל** (רמ"א). אבל כשמקום האכילה אינו מיוחד לו, ומקום השינה מיוחד לו - מדליק במקום השינה (דעת הגר"ש וזנר זצ"ל מבית לוי עמ' ק"כ).

5. בעל או אישה המתארחים וישנים אצל אחרים: יוצאים בהדלקת בני זוגם שנשארו בבית וכו"ל, ואינם צריכים השתתפות עם המארחים, וצריכים לשמוע הברכות.. רוצים הבעל או האישה להדליק לעצמם בברכה במקום שמתארחים – רשאים, ויכונו שלא לצאת בהדלקה שבביתם (רמ"א תרע"ז, ג ומ"ב טו-ט"ז).

6. אחד מבני הבית שנסע לחוץ לארץ: יוצא ידי חובה בהדלקה שמדליקים עליו בביתו בארץ, אעפ"י שבמקום אליו נוסע, טרם הגיע זמן הדלקה (ואפילו נוסע ביום ראשון של חנוכה ששם עדיין טרם התחיל חנוכה), כדברי הגרש"ז אויערבך זצ"ל: "דעיקר חובת פרסום הנס תקנוהו על הבית... וכך היא המצווה שאחד מבני הבית ידליק, וכיון שבביתו כבר זמן הדלקה... נחשב במקום שיהיה כמקיים המצווה במקומו" (הליכות שלמה מועדים י"ג, ג). לא מדליקים עליו בביתו, ואינו מדליק שם לעצמו – צריך להשתתף עם המארחים.

7. בני ישיבה או בנות בפנימייה: כאשר **באותו הבניין מקום השינה ומקום האכילה** (חדר אוכל) – לדעת רוב הפוסקים עדיף להדליק **בחדר האוכל** וכן דעת מרן החזון איש. וכן הורה מרן הגרש"ז אויערבך זצ"ל בישיבתנו "קול תורה". ולדעת בעל אגרות משה ובעל מנחת יצחק זצ"ל – יש להדליק בפנימייה במקום השינה, ולהיזהר משריפה.

ישנים בבניין אחד ואוכלים בבניין אחר – נחלקו הדעות היכן יש להדליק, להכרעת שו"ת שבט הלוי ג, פ"ג אפשרי להדליק או בפנימייה או בחדר האוכל או בבית המדרש כהוראת הנהלת הישיבה. ויש האוכלים ארוחה אחת של פת במקום השינה ומדליקים שם לכתחילה. בני ובנות **ספרד** – מברכים, רק כשלא מדליקים בביתם כנ"ל.

אמירת הלל

בכל ימי החנוכה אומרים הלל **שלם**, שבכל יום התחדש הנס (שו"ע תרפ"ג). ונהגו גם הנשים לאומרו, אף שיש אומרים שהוא הודיה על הניצחון במלחמה ואישה אינה בכלל כיבוש ומלחמה. (שדי חמד). וכתב הגר"ע יוסף זצ"ל: בשו"ת יחוה דעת א, ע"ט: "הדבר ברור, שהנשים הספרדיות אינן רשאיות לברך על ההלל של החנוכה, היות וקבלו הוראתו של מרן הבית יוסף (תקפ"ט) שלא יברכו על מצות עשה שהזמן גרמא, ואם רוצות – יאמרו **בלא ברכה**. אבל הנשים האשכנזיות יש להן על מי לסמוך בברכתן על ההלל בחנוכה". **הערה:** הלל ניתן לומר **עד השקיעה**, שנאמר: "ממזרח שמש ועד מבוא מהולל שם ד"

קריאת התורה

אין אומרים "**א-ל ארך אפיים** בהוצאת ספר תורה, ולא **"יהי רצון וכו'**" שלאחר הקריאה (משנ"ב תרפ"ג, א).

בימי החנוכה קוראים בתורה בפרשת הנשיאים, בכל יום **קוראים לשלשה** בקרבנות הנשיאים, ואומרים "חצי קדיש": **ביום הראשון**, לדעת השו"ע – בברכת כוהנים. ולרמ"א – "ביום כלות משה וגו' [ויש ספרדים הנוהגים בזה כאשכנזים], **ההפסקות:** לספרדים – **לכהן**, עד לפני המשכן. **ללוי** – עד לחנוכת המזבח. ולאשכנזים: (עפ"י הגר"א) **לכהן** – מביום השני וגו' עד מלאה קטורת, **ללוי** – עד ביום השלישי, **ולישראל** – חוזרים וקוראים ביום השני וגו' וכן הלאה בשאר הימים. **וביום השמיני: לכהן** – ביום השמיני, **ללוי** – קרבן גמליאל [ולבני ספרד, מ"פר אחד" של היום השמיני (כה"ח)], **ולישראל** – מיום התשיעי וגומרים הפרשה ומוסיפים מהתחלת בהעלותך, עד "עשה את המנורה" – שו"ע ורמ"א תרפ"ד, א ושערי אפרים ח, ע"ט). **הערה:** קראו בטעות נשיא של יום אחר – בדיעבד, יצאו ידי חובה (משנ"ב תרפ"ד, ג).

"שיר של יום"

במסכת סופרים, שבמקדש היו הלויים שרים בימי החנוכה "**מזמור שיר חנוכת הבית וגו'**" (תהלים, ל) ויש נוהגים לומר רק מזמור שיר חנוכת וגו' ויש אומרים גם שיר של יום של אותו היום וגם מזמור שיר חנוכת וגו' ולדעת הגר"א שאין אומרים בכל יום אלא מזמור אחד בלבד – אומרים בימי החנוכה "**מזמור שיר חנוכת וגו'**".

סעודות חנוכה

רמ"א תר"ע, א: יש אומרים שיש קצת מצוה בריבוי הסעודות בחנוכה, שבאותם ימים הייתה חנוכת המזבח, ושיש לאכול מאכלי גבינה זכר ליהודית. ונוהגין לומר זמירות ותשבחות בסעודות שמרבין בהם, ואז הוי **סעודת מצוה** ובביאור הלכה בשם מהרש"ל: "ראוי שהשמחה תהיה מעורבת ובלולה בשמחה של תורה... ובעוונותינו הרבים, יש אנשים שתחת זמירות ותשבחות שראוי להלל לד' יתברך על הניסים, שעשה לנו הם מרבים בשחוק ה"קרטין" [קלפים], ושומר נפשו ירחק".

לביבות תפוחי אדמה

אף שנתרסקו במגררת וכדומה, כל שניכרת צורת תפוחי האדמה, ואפילו נראים רק כ"חוטי תפוח" דקים – ברכתן "האדמה". אבל כשנתרסקו לגמרי, במעבד מזון או ב"בלנדר", ובוודאי כשעשויות מקמח תפוח"א – ברכתן "שהכול" (עפ"י שו"ע או"ח ר"ב, ז וספר מקור הברכה ובהליכות שלמה תשרי-אדר י"ז, ח). לבני ספרד, יש לציין, שאמר לי הגרב"צ אבא שאול זצ"ל שכשמגישים לו פיר"ה תפוחי אדמה או לביבות, מבקש שיניחו עמהם חתיכת תפוח"א ומברך עליו "אדמה" ופוטר השאר, ראה גם שו"ת אור לציון ח"ב י"ד, ב).

שבת חנוכה - פרשת "מקץ" - א' דראש חודש טבת

הדלקת הנרות: ירושלים - 4:00 במרכז - 4:14 בצפון 4:05 בדרום - 4:21

בערב שבת חנוכה, נכון להתפלל **מנחה מוקדם**, כדי להקדים מנחה להדלקת הנרות, אבל אין להפסיד משום כך תפילה בציבור (משנ"ב תרע"ט, ב ושעה"צ, ז). **הדלקה בכניסת שבת וביציאתה: בערב שבת**, מדליקים **תחילה** נרות החנוכה ומיד את נרות השבת, ונהגו לאחר מעט הדלקת נר שבת, ובלוח לא"י שבירושלים יאחרו עד 25 דקות לפני השקיעה, כדי שלא לבטל מצות תוספת שבת. **ויש להיזהר**, שלא להניח שני סוגי הנרות על אותו מגש, משום "מעלין בקודש ואין מורדין" שלא ייראה שהוסיפו השבת על מספר נרות השבת, וגם שלא יטעו במספר נרות החנוכה. **יש לציין**, שנרות שבת, צריכים לעמוד במקום גבוה כדי ליהנות מאורם, מאידך, נרות החנוכה מניחים לכתחילה בגובה פחות מ' טפחים כדי שלא ייהנו מאורם.

הערה: הכנת הנרות לשבת, אינה חייבת להתבצע לפני הכנת נרות החנוכה: דעת הגר"ח קנייבסקי שליט"א בספר "דולה ומשקה" עמ' ר"מ, אף שנר שבת קודם לנר חנוכה [כשאין די כסף לשניהם] (שו"ע תרע"ח) והם תדיר ומקודש ו"שלום בית", כיוון שהכלל של "תדיר קודם" אינו רק ב"קיום המצוה" ולא בהכנה לקראתה.

אישה שהקדימה בטעות הדלקת נרות שבת, שוב אינה יכולה להדליק בעצמה נרות חנוכה, ותבקש מאחר שידליק עבורה, והוא יברך "להדליק וכו'" והיא יכולה לברך "שעשה ניסים" וכו'.

בהדלקה לקראת שבת יש להקפיד על נרות או שמן שידלקו לפחות חצי שעה **לאחר** צאת הכוכבים [היינו עד 5:44], בפרט שמדליקים נרות חנוכה לפני הדלקת נרות שבת (בירושלים פתח תקוה וטבריה הדלקת הנרות בשעה 4:00 ואם כן צריך שהנר ידלוק לפחות **כשעה וחצי**). על כן **אין להשתמש** בוודאי לא בערב שבת, אף לא לילדים בנרות הצבעוניים הקטנים שמוכרים בחנויות [אפילו לא כששמים אותם בהקפאה בטרם ההדלקה – בדוק ומנוסה]. משום ברכה לבטלה.

הערה: עצם ההדלקה בערב שבת מבעוד יום, מבאר החתם סופר (שו"ת ו, ז), שכיון שאי אפשר לשמונת ימי החנוכה בלא שבת, אם כן, כשתקנו הדלקת נרות חנוכה - תקנו וחייבו להדליק בע"ש לכתחילה מבעוד יום, ועל חוב זה אפשר לברך וציוונו וכו'.

אישה שהדליקה נרות שבת, ונזכרה שעוד לא אמרה היום **הלל**, רשאית עדיין לומר הלל, שאף שמנחה של חול, אסורה להתפלל - כיון שתפילת חול, סתירה לקבלתה את השבת (כשלא עשתה תנאי), אבל אמירת הלל אינה סתירה לקבלת שבת, וכיון שעדיין לא הגיעה השקיעה - רשאית לומר הלל.

הערה: בהדלקת נרות החנוכה בערב שבת, מתחיל איסור האכילה לפני ההדלקה, מ"פלג המנחה" - 3:31 (הגר"ש דבלצקי זצ"ל בקונטרס ארבעה ספרים נפתחים חנוכה, ט"ו).

ראוי להכין בערב שבת, גם נרות לצורך הדלקת החנוכה במוצאי שבת, כדי שלא להתעכב בהכנתם במוצאי שבת !!

בבית הכנסת מדליקים נרות חנוכה - לפני קבלת שבת. וטוב שיהיו עשרה בשעת הברכות וההדלקה (שו"ע תרע"א, ז)

שירת "מעוז צור" בליל שבת

בספר "לקט יושר", כתב: "וזכרני כשהדליקו בערב שבת, אמרו הזמר "מעוז צור ישועתי" בליל שבת על השולחן עם שאר המזמורים", וכן כתב בשו"ת מנחת אלעזר ב, כ"ט. אמנם, בספר "עוזר ישראל": "וכמדומני, הרבה נוהגים לאומרו בליל שבת, מיד כשחוזרים מבית הכנסת".

"במה מדליקין" - יש שבשבת חנוכה אינם אומרים פרק "במה מדליקין וכו'" שלא ייראה שכבוד נרות החנוכה, כביכול, פחות מכבוד הנר של שבת, שהרי בנר חנוכה "כל נפ"ש נדלקת בחנוכה" **נפש** – נרות פתילות ושמינים, כולם כשרים להדלקה (שו"ע תרע"ג, א) בשונה מנר שבת ש"אין מדליקין.. לא ב... ולא ב... ולא ב... כי בשבת צריך נר שידלוק יפה שלא לבוא לידי הטיית הנר. והמשנה ברורה בסי' ע"ר, ב כתב **לאומרו**.

טלטול החנוכה ממקומה בליל שבת

בהדלקת ליל שבת, למדליקים בתוך פתח מול המזוזה, והישארות החנוכה במקומה, מפריעה לעוברים והשבים, אם נרות החנוכה יונחו על מגש שאינו מיוחד לנרות (לדעת הרמ"א), ועל גבי כיסא שצריך לשבת, וליד הנרות יונח דבר

של היתר החשוב לשבת, יותר מהנרות, כגון חלה או לחמנייה, לאחר שכבו הנרות מותר יהיה לטלטל את הכיסא עם המגש שעליו מונחת החנוכייה, ועדיף שירימוהו שנים יחד (ראה הליכות שבת להגרא"י מלכא ב, עב). ויש לציין, שההיתר לטלטול הכיסא והחנוכייה, רק אם צריכים לאותו מקום שעומדת החנוכייה, או שיש חשש שיינזקו ילדים אם תשברנה הזכוכיות, אבל לא כדי שלא תיגנב או תישבר החנוכייה (עי' שו"ע שי"א, ח).

מותר לומר לגוי, לאחר שדלקה החנוכייה שיעור ההדלקה, לטלטל את החנוכייה, ולהניחה במקום אחר, לא מיבעיא כשכבר כבו הנרות, אלא אפילו שעדיין הם דולקים, אלא שכשדולקים בשמן, יש לומר לגוי ללכת בזהירות, שלא יכבו הנרות ושלא יתקרבו השמן לפתילות (עי' רמ"א רע"ו, ג ובמשנ"ב).

קריאת התורה

מוציאים שלשה ספרים: בראשון - קוראים ששה קוראים בפרשת "מקץ". מניחים את הספר השני על הבימה, מגביהים את הראשון, וקוראים בשני לשביעי - קריאת שבת וראש חודש, מ"וביום השבת וגו' ", מניחים את הספר השלישי על הבימה, ואומרים "חצי קדיש" ומגביהים את הספר השני. ובשלישי - "ביום הששי וגו' " **ההפטרה**: רני ושמחי וגו' (זכריה, ב). והספרדים מוסיפים שני פסוקים מהשמים כסאי וממחר החודש. **אין אומרים** אב הרחמים, במוסף אומרים נוסח "אתה יצרת וכו' " ו"על הניסים" שיר של יום ק"ד. ויש אומרים גם של שבת. **ואין אומרים** צדקתך וגו' במנחה.

יש בבית הכנסת רק שני ספרים: קוראים בראשון לשישה, פרשת מקץ, מניחים את הספר השני על הבימה ומגביהים את הראשון (מנהג ירושלים) ובשני, קוראים פרשת שבת וראש חודש, ובינתיים גוללים את הראשון לקריאת חנוכה, מניחים אותו על הבימה ואומרים "חצי קדיש" ומגביהים את הספר השני (שערי אפרים, שער ח).

יש בבית כנסת רק ספר אחד: קוראים לפי הסדר: פרשת מקץ, קריאת שבת וראש חודש ולמפטיר קריאת חנוכה, ואין בכך משום "אין מעבירין על המצוות" שבגלילה עוברים על קריאת חנוכה מבלי לקוראה - כיון שכך הייתה עיקר התקנה לקרוא בסדר הזה (שפת אמת למגילה כ"ט).

ראש חודש שחל בשבת: "מצוה להרבות בסעודת ראש חודש (שו"ע או"ח תי"ט). וכתבו האחרונים, כשחל ר"ח בשבת, עושים מאכל אחד יותר ממה שרגילים בכל שבת, כדי שיהא ניכר כבוד של ר"ח (משנ"ב תי"ט, ב). וכן בבן איש חי וישב, כ"ח: "ירבה בסעודת שבת חנוכה יותר משאר שבתות בשביל פרסום הנס".

בצאת השבת

השנה פרשת **מקץ צאת השבת - 5:14** ואין מאחרים להתפלל ערבית [בלוח לארץ ישראל שמתפללים 23 דקות אחרי השקיעה ומדליקים 35-36 דקות אחרי השקיעה], **יש שנהגו** להדליק בזריזות נר אחד לפחות [של התוספת לחיוב], בחנוכייה, ועושים הבדלה ואז ממשיכים בהדלקה. וכן נהגו הפרושים בירושל"ו להדליק תחילה נרות חנוכה, כמובא בלוח לארץ ישראל וכשיטת הגר"א במעשה רב, רל"ה וכפסק היעב"ץ במור וקציעה וחיי אדם קנ"ד, ל"ז.

אולם, המנהג שהתפשט בארץ ישראל, **שבבית הכנסת** מדליקים תחילה את החנוכייה [משום פרסומי ניסא] אבל **בבית** תחילה מבדילים בזריזות, ואז מדליקים החנוכייה. ורצוי, אם אפשר כנ"ל להכין הנרות למוצ"ש מערב שבת. **ואף**, שדעת המשנה ברורה "דעביד כמר וכו' " אבל הכרעת הפוסקים כמנהג שהתפשט בכל תפוצות ישראל, שבבית מבדילים תחילה ואח"כ מדליקים החנוכייה וכן פסקו: קיצור שולחן ערוך קל"ט, י"ז ערוך השולחן תרפ"ב, ב מקור חיים לבעל חוות יאיר, דרך החיים להגאון מליסא צ"ל, שדי חמד מערכת חנוכה אות י"ט בשם הרבה פוסקים ושכן מנהג ירושלים. - כשיטת הט"ז שבבית הבדלה תחילה. וכן הוא בבן איש חי וישב, כ"ה שזו הדרך הנכונה יותר וכן בברכי יוסף, א וכן נהג החזון איש.

הנוהגים כרבנו תם: יש לציין שהנוהג **כרבנו תם** [- 5:52], גם במוצאי שבת חנוכה, **לא משנה ממנהגו**, ורק בהגיע הזמן, מבדיל ומדליק הנרות (ראה שו"ת אגרות משה או"ח ד, ס"ב).

ואמנם מו"ר הגרש"ז אויערבך צ"ל הייתה לו הנהגה מיוחדת, ובעצם הנחת יסוד מקורית משלו בעניין ההנהגה כרבנו תם כל השנה. וכך נדפס בספר "שלמי מועד" עמ' רכ"א: רבנו היה נוהג בכל שבת להחמיר בעשיית מלאכה כשיטת רבנו תם, והיה מפרש ואומר שנוהג כשיטת רבנו תם, **בלא נדר ובלא קבלה** - וכל כך שהידר להדליק נ"ח במוצ"ש קודם, והיה משתדל להדליק קודם 50 דקות אחר שקיעת החמה קודם הבדלה" **ובהערה**: שמעתי מפי בנו הגאון ר' ברוך צ"ל, חנוכה תשנ"ח. שכן אמר רבנו, שמנהג ירושלים אף אלו שמחמירים כדעת רבנו תם, רובם אינם עושים כן אלא לחומרא בעלמא ובלי נדר, שכן במוצ"ש של חנוכה רובם ממהרים להדליק נרות חנוכה גם קודם זמן רבנו תם, וע"כ שלא קיבלו עליהם אלא לחומרא בעלמא".

לאחר ערבית אומרים ויהי נועם וגו' ואתה קדוש וגו'

הערה: אין מברכים ברכת "מאור האש" בהבדלה על נרות החנוכה, כיון שאין להנות לאורם (שו"ע תרפ"א, א ומשנ"ב).

הבאים להתארח לשבת חנוכה ובמוצאי שבת עתידיים לשוב לביתם

כתבו הגרש"ז אויערבך (שו"ת מנחת שלמה תנינא, נ"ח) הרי"י קנייבסקי זצ"ל (ארחות רבנו ג, חנוכה ק) הגרי"ש אלישיב זצ"ל (קובץ פניני מועד עמ' ע"ט), שכל זמן שלא עקר ממקומו, יכול להדליק במקום שנמצא עכשיו, ואינו צריך לעקור מקומו ולמהר לביתו, להדליק שם, ואינו צריך אפילו לאכול שם סעודת מלווה מלכה. שהימצאותו שם, המשך לשהייתו שם בשבת, וכשם שלעניין שבת זהו ביתו, כל שלא עקר - זהו ביתו ואינו דומה למי שבא רק לאכול באקראי אצל חברו. והגר"י קמינצקי זצ"ל (אמת ליקב סי' תרע"ז) כתב, שכל זמן שלא הלך נחשב כביתו, אכן, יחמיר לשהות שם, שעה שעתיים, ואם אפשר יסעוד שם סעודת מלווה מלכה **ובדומה, פסק מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל לחתן וכלה שמתחתנים בימי החנוכה**, לאחר צאת הכוכבים, כנהוג, ושאלו, האם מיד לאחר החופה עליהם לעזוב האורחים ולנסוע לביתם החדש, ולקיים שם "נר איש וביתו"? וענה: "עד החופה כל אחד שייך לבית הוריו, ושם היו עד לקראת החופה, על כן יוצאים ידי חובת ההדלקה הערב בבית ההורים". אבל כשהחופה נערכת בשעות היום, הורה הגרש"ז אויערבך זצ"ל שהחתן והכלה ילכו אחר החופה לבית מגורם החדש, ויאכלו שם סעודה קלה כדי לקבוע דירתם, וידליק החתן נרות חנוכה ויחזרו אל חתונתם (ספר נישואין כהלכתם פרק ט"ז הערה 130).

מאידך, יש שפסקו לעניין המתארחים לשבת, שיש לחזור לביתם להדלקה: הגר"נ קרליץ זצ"ל (חוט שני עמ' ש"י בפרט אם גרים בקרבת מקום) הגר"מ פיינשטיין זצ"ל (קונטרס שושנת ישראל עמ' מ"ט) הגר"ש וואזנר זצ"ל (קובץ מבית לוי ח"י, עמ' י"א - בפרט אם גרים בקרבת מקום) הגרי"י פישר זצ"ל (הליכות אבן ישראל עמ' שע"ב והגר"ע יוסף זצ"ל (חזון עובדיה עמ' קנ"ה). ולדעת הגר"ב"צ אבא שאול זצ"ל (אור לציון ד, מז) והגר"מ שטרנבוך שליט"א (בשו"ת תשובות והנהגות א, שצ"א) שאם יכולים לחזור לבית עד 7:30 עדיף לשוב, ולהדליק בבית.

סופגנייה בשבת 1. זהירות במיוחד בשבת (של חורף) מסופגניות חלביות. 2. מותר לחמם סופגנייה על גבי כלי [אין בישול אחר בישול], ואפילו תפשיר הריבה שבתוכה, שהרי נבלעת בתוך הבצק. 3. מותר לפזר אבקת סוכר דק נקי אפילו בעזרת מסננת. [אין בורר בין אוכל לאוכל]. 4. מותר להספיג יתרת שמן שבסופגנייה לתוך נייר סופג [חתוך מערב שבת] או לתוך טישו חד-פעמי כדברי המשנ"ב בשם החיי אדם לעניין הספגת שמן מה"לוקשין" שהולך לאיבוד ואינו אלא לתיקון המאכל. 5. האוכל סופגנייה מטוגנת בסוף סעודה לקינוח - ודאי שמברך עליה **מזונות**.

הסביבון בשבת: סביבונים המאירים או משמיעים קולות - הינם **מוקצה**, ויש להצניעם קודם השבת. הוצאה הסוללה לפני שבת - מותר לשחק בסביבון בשבת. ויש לציין, שעפ"י החיי אדם אין לשחק בשבת, בסביבון כשמונים במשחק נקודות - שמא יכתבום.

אבל ר"ל בחנוכה

תפילת אבל בחנוכה לפני התיבה: במשנ"ב אין הכרעה בדבר (ראה תרפ"ג, א תרל"א, מ"ד, תקפ"א, ז וביאור הלכה קל"ב בקונטרס מאמר קדישין) והדבר תלוי במנהג המקום, **הלכה למעשה: בקהילות החסידים** נהוג שאין אבל מתפלל אף לא במנחה וערבית וכן הביא בשו"ת יד סופר או"ח ל"ז בשם זקנו ה"כתב סופר". מאידך, **בקהילות נוסח אשכנז** נהוג להתפלל מנחה וערבית (ערוה"ש יו"ד שע"ו, י"ד), ויש הנוהגים להתפלל אף שחרית עד ההלל (גשר החיים כ"ג, ה וכן הוא במנהגי חב"ד כמובא בסוף שו"ע הרב). ולגר"א לא היה מניח לאבל להתפלל שחרית כלל, ובשו"ת רבבות אפרים א, תמ"ג שאמר לו הגר"מ פיינשטיין זצ"ל שאבל אינו מתפלל כלל לפני העמוד בחנוכה.

הערה: אבל בתוך י"ב חודש, שבני משפחתנו נוהגים להתאסף באחד מימי חנוכה לסעודה לכבוד חנוכה, מותרים גם בשנה זו, אולם יזמרו רק שירות ותשבחות לחנוכה (תשובת מרן הגרש"ז אויערבך זצ"ל (מבקשי תורה חנוכה תשנ"ו).

הסופגניות בהלכה

מנהג קדום לאכול סופגניות מטוגנות בשמן - זכר לנס השמן (רבנו מימון בן יוסף אבי הרמב"ם בקובץ שריד ופליט ירושלים, תש"ה). ומרן הגרש"ז אויערבך זצ"ל הוסיף טעם, כיון שבחנוכת בית חשמונאי גנזו אבני המזבח שטימאו

היוונים (גמ' ע"ז נ"ב ע"ב), ולכן נהגו במאכלים שברכתם דווקא "מזונות" כדי להזכיר בברכת "על המחיה" שמזכירים בה "ועל מזבחך", מה שאין מזכירים בברכת המזון, ועל כן, יש לאכלם מחוץ לסעודה (הליכות שלמה, אורחות הלכה).

1. בצק שמרים שיטוגן - פטור מחלה (ש"ע יו"ד שכ"ט, ג), וירא שמים מפריש בלא ברכה. **מכילים בצק כשיעור**, אם אפילו מיעוטו **ייאפה**, מפרישים מהכול בברכה. 2. עבור **בני ספרד**, לכאורה חובה שטיגון הסופגניות יעשה על ידי ישראל, כי אין די, לדעת מרן בעל השולחן ערוך, בהדלקת האש בלבד כדי לשלול "בישולי גויים", אלא יש להניח כל סופגנייה בשמן, בידי יהודי. אמנם, יש לציין, שבשו"ת יחוה דעת ה, נ"ג וביע אומר י, יו"ד ז מצרף הגר"ע יוסף זצ"ל כמה סיבות להקל אף לבני ספרד, לאכול סופגנייה שלא הונחה על גבי האש על ידי ישראל. 3. ברכת הסופגנייה, כנהוג היום לכל העדות - "בורא מיני מזונות" (ראה שו"ע ורמ"א קס"ח, י"ג כה"ח, ק"ז ושו"ת אור לציון ב, עמ' צ"ח). וכשאוכלים אותה לקינוח סעודה - מברכים תחילה "מזונות" (ראה ביה"ל קס"ח, ד"ה וירא וכו' ובספר וזאת הברכה לוח ברכות, הערה ק"א). 4. סופגניות מטוגנות - אין בהם דין קביעות סעודה" ככל "**תבשיל של דגן**".

5. כשאוכלים סופגנייה, ומרגישים רטיבות על האצבעות, אין צורך בנטילת ידיים, כדין דבר "שטיבולו במשקה", כיון שטיגון הסופגנייה לא נעשה בשמן זית, וכל שמן אחר אינו משבעת המשקים (י"ד שח"ט ד"ם: יין, דבש, שמן זית), חלב, טל, דם, מים). אינו מחייב נטילה בלא ברכה (עפ"י שו"ע קנ"ח, ד).

6. סופגניות הממולאות בריבת חלב, או הנילושות בחלב - יש למרוח מעליהן, גם כן, מעט מהקרם, כדי שייראה שהסופגנייה חלבית, ובפרט לקראת שבת חנוכה אף שמן הדין, איסור לישת עיסה בחלב נאמר דווקא בלחמים ולא בעוגות (שו"ע יו"ד צ"ז, א). **הערה**: סופגניות הנאפות בתנור - מפרישים מעיסתן חלה, ואפילו נאכלות לקינוח - אין מברכים עליהן. ויש בהן דין "קביעות סעודה" - ככל פת הבאה בכיסנין האפויה.

חלוקת דמי חנוכה

מרן הרב מפוניב'ז צ"ל הסביר את המנהג לחלק "דמי חנוכה" לילדים בימי החנוכה, "מפני שהיוונים אסרו ללמוד תורה, וכאשר ניצחו אותם, ורצו להחזיר את הילדים ללימוד, נתנו להם קצת מעות כדי שילמדו, כי זו הדרך לחבב על הילדים את הלימוד, כמו שכתב הגר"א באיגרתו, ומתוך שלא לשמה בא לשמה, ולזכר זה נותנים "דמי חנוכה" כדי להמריץ את הילדים ללמוד" (ספר "שפתי חיים" להגר"ח פרידלנדר צ"ל מועדים חלק ב עמ' קל"ד).

"בר מצווה" בחנוכה

קטן הנעשה בר מצווה באחד מלילות החנוכה ומנהג ביתו להדליק **בשקיעת החמה**, לדעת רוב הפוסקים ידליק בשעת השקיעה כמנהג ביתו, ולא ימתין עד לאחר צאת הכוכבים כשהוא כבר גדול (דעת הגרש"ז אויערבך צ"ל (הליכות שלמה חנכה ט"ז, יד), הגרי"ש אלישיב צ"ל (אשרי האיש ג, טל ופסקי שמועות חנכה עמ' פג), הגר"נ קרליץ צ"ל (ספר חנכה יג, טז) והגר"ח קנייבסקי שליט"א (שם, חנכה ב, י"ז), כיון שמעיקר הדין יוצא בהדלקת אביו ואינו מדליק אלא משום הידור, ומעוד סיבות.

שאריות השמן והפתילות ביום השמיני

הנותר ביום השמיני מן השמן שהושם בבזיכי החנוכייה למצות ההדלקה, עושה לו מדורה ושורפו בפני עצמו - שהרי **הוקצה למצוותו** (שולחן ערוך תרע"ז, ד), ואין להשתמש בו, **לא** לנרות שבת **ולא** לנרות בית הכנסת, וכהסבר הרמב"ן למסכת שבת כ"א ע"ב: "ולא דמי לעצי סוכה ולנוי סוכה, שמותרים אחר החג, משום שלא נתנם אלא למצות החג, ודעתו עליהם לאחר שבעה, אבל הכא דעתו הייתה שידלק כל השמן שבחנוכייה (אם לא התנה שמקדיש רק את המיועד לחצי שעה של מצוותו), כמו שהקדישו לשמים". ובקיצור שולחן ערוך קמ"ט, כ שגם הפתילות שדלקו למצווה - בכלל הקדושה ויש לשרפן. אבל בשמן שנשאר בבקבוק - אין קדושה. **יש נוהגים**, להצניע את השמן והפתילות שנותרו, **למדורת החמץ** בערב פסח הבעל"ט, אבל אין להצניעם להדלקת חנוכה, בעוד שנה, שחוששים לתקלה, שמא ישתמשו בהם לצרכם במשך השנה.

פסקי הלכה נוספים

הקונים כוסיות היכולות לשמש גם לשתייה, לצורך הדלקת חנוכה: דעת הגר"נ קרליץ צ"ל (שלמי תודה, חנכה) שיש להטבילם עכ"פ בלא ברכה, ובספר "פרי אליהו" ג, כ"ה משום שמאוס הוא להדליק נרות מצווה, בכלי הראוי גם לשתייה,

שטרם הוטבל. אמנם, לדעת הגר"א נבנצל שליט"א בשו"ת מציון תצא תורה עמ' ק שכל עוד אינן מיועדות לשתייה, אינן צריכות הטבלה, אא"כ נקנו מראש לשתי המטרות.

נרדמו ההורים לקראת זמן הדלקת הנרות: הורו הגרא"ל שטיינמן זצ"ל ויבדלח"ט הגר"ח קנייבסקי שליט"א ב"קונטרס דיני הדלקת חנוכה" שאם ילדיהם יודעים שניחא להם שיעירום - מותר להעירם, עפ"י חכמת אדם ס"ז, י"א שמותר להעיר אביו לתפילה אם ידוע שרוצה בזה. אמנם, אם האב מיקל להדליק מאוחר יותר - אין להעירו, עפ"י דברי הגרי"ש אלישיב זצ"ל לעניין אב שנוהג בזמן קר"ש כהגר"א (ספר כיבוד הורים ו, הערה י"ב).

הדלקה בנרות חשמליים: אסורה, מכמה סיבות: **א.** אור החשמל אינו מכלה את הפתילה, ולכן אינו דומה להדלקת המקדש. **ב.** בהדלקה בחשמל, אין דבר "הכלה", כמו השמן של ביהמ"ק שהיה שמן מתכלה, והנס היה שלא כלה. כמו כן, אין בזמן ההדלקה עדיין את כל השיעור להדלקת חצי שעה (דעת מרן הגרש"ז אויערבך זצ"ל בספרו "מאורי אש"). **ג.** מנורת המקדש נדלקה על ידי אדם ולא על ידי "מכונה". **ד.** נורת החשמל שבתוך הזכוכית דומה למדורה, ולדעת שו"ע תרע"א, ד אינה נחשבת אפילו לא לנר אחד (כף החיים שם). **ה.** כיון שמשמשים כל השנה בנרות החשמל אין בהם פרסום הנס (בית יצחק להגאון רי"א ספקטור זצ"ל). לדעת הגר"ע יוסף זצ"ל, ושו"ת באר משה ח"ו קונטרס עלעקטריק סי' נ"ח ושו"ת ציץ אליעזר א, כ שבשעת הדחק גמורה, **כשאין כל אמצעי אחר להדלקה**, ידליקו בנרות חשמליות **בלא ברכה**, ויניחום במקום שאין שם נר חשמלי במשך השנה.

הדלקה בפנס או במצבר: דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל (קונטרס הליכות והנהגות עמ' י"ד) והגר"צ אבא שאול זצ"ל (בשו"ת אור לציון י"ח, י"ב) שבשעת הצורך במקום שאין שום אפשרות במה להדליק, עדיף להדליק בפנס או במצבר, המספיקים לפחות לחצי שעה, כיון "שכל שיעור ההדלקה נמצא לפנינו, וצריך שהנרות יהיו מסודרים בצורת חנוכה, וכן כתב מרן הגרש"ז אויערבך זצ"ל (בהליכות שלמה ט"ו, ג), וזכורני שכן הורה מרן הגרש"ז זצ"ל לחברי בישיבת קול תורה, שטס לאוסטרליה, בחנוכה, שידליק בפנסים קטנטנים, במטוס, כמובן בלי ברכה, רק לפרסם הנס.

"מעוז צור"

"רוב בניו וקנייניו על העץ תלית" ולכאורה לא מצאנו שתלו עם המן את רכושו? **תשובה:** ראה גמ' מגילה ט"ו ע"ב: "מלמד שכל גנזיו של אותו רשע חקוקין על ליבו" ועל זה הצביע, כשאמר: "וכל זה אינו שווה לי". ויש מפרשים, "רוב בניו" - שהתפאר בהם מאד, הם קנייניו. ועוד מפרשים, ש"קנייניו" מתייחס על "מחית", כלומר, את בניו ואת קנייניו מחית, ואת המן עצמו "על העץ תלית". **"דחה אדמון בצל צלמון, הקם לנו רועה [רועים] שבעה** מי הם השבעה? **תשובה:** ראה גמ' סוכה נ"ב ע"ב עפ"י הפסוק: "אשור לא יבוא בארצנו וגו' וכי ידרוך בארמונותינו והקימונו עליו שבעה רועים ושמונה נסיכי אדם" (מיכה ה, ד) - "אדם, שת, מתושלח, דוד, אברהם, יעקב ומשה, דוד באמצע, אדם ושת ומתושלח מימינו ואברהם, יצחק יעקב ומשה בשמאלו" (עי' רש"י לעניין יצחק). והנסיכים שבפסוק: "ישי, שאול, שמואל, עמוס, צפניה, צדקיה, משיח ואליהו".

שולחן שבת קודש

לילות שבת של חורף, הזדמנות לקיים סעודת שבת בניחותא, בישיבה סביב שולחן השבת ברועה, בשירת כל הזמירות בנעימה, השמעת דברי תורה ואף לימוד מתוך פרשת השבוע בהשתתפות בני המשפחה והאורחים, מתוך הרגשה עילאית כי שבת היום לד' - מעין עולם הבא, אין צורך למהר, לקצר בדברי התורה והזמירות כבלילות שבת בעונת הקיץ, בהם שבים מאוחר מבית הכנסת והמסובים עייפים בתום יום ארוך של הכנות לשבת, הרי לפניכם קובץ הלכות ומנהגים לעריכת שולחן השבת לסעודת שבת - כדת וכדין, לעשות נחת רוח לבורא עולם שנתן לנו מתנה טובה ושבת. שמה.

"שלום עליכם"

כל שולחן שבת נפתח בליל שבת קדש בזמר "**שלום עליכם מלאכי השרת**" המיוסד על מאמר הגמרא שבת קי"ט ע"ב: "שני מלאכי השרת מלוין לו לאדם בערב שבת מבית הכנסת לביתו, אחד טוב ואחד רע, כשבא לביתו, ומצא נר דלוק ו**שולחן ערוך** ומטה מוצעת, מלאך טוב אומר: יהי רצון שיהא לשבת הבאה כך, ומלאך רע עונה "אמן" בעל כורחו, ואם לאו...." [חס ושלום הוא להיפך]. על כן, בחרוז הראשון עדיין אומרים "מלאכי השרת", ורק לאחר שראו את השולחן ערוך וכו' וברכו **שניהם**, את בני הבית לשלום, אז אומרים "מלאכי השלום". מכאן, ששולחן הערוך כהלכתו לקראת השבת - תנאי לקבלת ברכה ממלאכי השרת, בגדר "מצוה גוררת מצוה" - כך יהיה בשבת הבאה! ומכאן, שההכנות לקראת שבת, מתחילות כבר, בהכנות לקראת השבת הקודמת.

"צאתכם לשלום"

מין הגרש"ז אויערבך צ"ל לא אמר את קטע "צאתכם לשלום וכו'", באומרו: מדוע נגרש מביתנו מלאכי שלום? והשפת אמת כותב, שהכוונה למלאכי ימות החול. והחיד"א נהג לומר "בצאתכם לשלום וכו' היינו, אם תרצו לצאת מביתנו לברך את שאר בתי ישראל - תהיה צאתכם לשלום. ויש לציין, שהגרי"ש אלישיב צ"ל אמר כרגיל: "צאתכם לשלום וכו'". **בשעה ששרים "שלום עליכם"** מנהג החסידים וכן נהג הגרי"ש אלישיב צ"ל לעמוד, והגרי"א אברמסקי צ"ל היה עומד קרוב לדלת ו"שר בדביקות עצומה ובדמעות שלישי" (כעדות משפחת לנג).

ביום טוב שחל בשבת וכן בשבת חול המועד, באלף המגן שעל מט"א תקפ"ג, א וכן מנהג צאנז (בשו"ת דברי יציב) - אין אומרים "שלום עליכם", שלא להיראות כאילו מזלזלים ביום טוב. והגרי"ש אלישיב צ"ל אמר: "וכי ביום טוב המלאכים אינם באים?"

השולחן

כתב באר היטב רס"ב, א: "הארי" ז"ל הקפיד מאד לאכול סעודות השבת ויום טוב, על שולחן של ד' רגליים, דוגמת השולחן שבמקדש". וב"כף החיים", שעל פי יודעי ח"ן - ארבע רגליים ולא יותר, ועל כן הקפיד גם כן הארי" ז"ל בדומה למקדש שהמנורה עם הנרות תהיה בצד דרום של החדר כלשונו "אסדר לדרומא מנורתא" והשולחן בצפון החדר,

כדוגמת השולחן הטהור בבית המקדש שעמד בצפון האולם. ועל השולחן סידר י"ב חלות כנגד י"ב חלות לחם הפנים שהיו במקדש, שישה מימין ושישה משמאל. וב"ליקוטי מהרי"ח", שהעולם נוהגים בשני לחמים [כנגד זכור ושומר], והם שתי חלות מאורכות, כצורת האות ו' ושני ווין - י"ב. ויש המהדרים בי"ב לחמים קטנים ממש כלחם הפנים.

יש ובשבת צריכים להאריך את השולחן או לקצרו, כתב בספר **שמירת שבת כהלכתה** פרק כ"ד סעיף כ"ה: "שולחן מתקפל ושולחן שיש לו כעין כנפיים מתקפלות, שעל ידי פתיחתן, בעת הצורך, כופלים את רוחבו, **מותר לפתחו ולסגרו בשבת**, ואף מותר להאריך שולחן בעזרת המדף העומד לכך, ומותר לדחוף את הפינים שבמדף זה לתוך הנקבים הנמצאים בשולחן לצורך זה".

"בסיס לדבר האסור" - דבר שלעצמו מותר בטלטול, כגון: **שולחן**, ארונית, כיסא, קופסה או מיטה, שבבין השמשות בכניסת שבת, היה מונח עליו דבר מוקצה, הפך להיות "בסיס לדבר האסור", ואסור לטלטלו ממקומו, מפני שחלים עליו כל דיני המוקצה המונח עליו. על כן, המניחים את נרות השבת על גבי **השולחן**, מניחים מלפני בין השמשות של כניסת השבת, בנוסף לנרות, גם כן, את החלות או היין וכדומה על השולחן - כדי שיהא אפשר לטלטל את השולחן ממקומו בשעת הצורך. ויש המניחים על גבי המגש של הנרות, דבר מותר שיש לו צורך וחשיבות בשבת [-סידור, חומש, שעון, לחמנייה או תכשיט], ובכך לא רק השולחן הופך להיות "בסיס לדבר האסור והמותר" אלא בשעת הצורך, שמן לאחר שכבו הנרות, אפשרי להסיר את המגש עם הנרות, מעל השולחן.

כיסוי במפה

שולחן ערוך רס"ב, א: "יסדר שולחנו.... כדי שימצאנו ערוך ומוכן בבואו מבית הכנסת" ובמשנ"ב, שם: "סידור השולחן" - היינו **פריסת המפה** על השולחן, מערב שבת לליל שבת.... שזהו כבוד השבת" ובביאור הלכה שם ד"ה יסדר שולחנו וכו' הוסיף ה"חפץ חיים": "היינו, בחדר שהוא אוכל שם, בוודאי צריך לכסות את **כל השולחנות** שיש שם, ואפילו ביתר החדרים, גם כן, אפשר דראוי לעשות כן, עי' בא"ר ופמ"ג" ואמנם כתבו א"ר "מקור חיים" לבעל "חוות יאיר" ובליקוטי מהרי"ח: שיש לכסות כל השולחנות, [פרט לחג הסוכות, שיראו שאוכלים בסוכה], הנוהגים לכסות כל השולחנות, , מכסים במיוחד גם את שולחן העבודה, אם נמצא בחדר בו סועדים, שעליו מכשירי הכתיבה והטלפון ומחשב וכו' כדי שיהא ניכר ששבת קודש, וכן ראינו בבית מו"ר הגאון רבי יונה מרצבך זצ"ל, ששולחן לימודו וכתובתו היה מכוסה כולו בשבת במפה לבנה נאה, כפי שהסבירה לנו הרבנית זצ"ל, היות ויש ובאמצע סעודת יום יום, קם לפתע הגאון אל שולחנו, לכתוב הערה או לציין בקצרה מראי מקום או חידוש שהתחדש תוך כדי סעודתו, וחכמים עשו סייג לתורה במפה צחורה.

במה מכסים

משנ"ב רס"ב, ד: "יש נוהגים לכסות השולחן **בשתי** מפות, מלבד העליונה שמעל הלחם (כיסוי החלות), משום שכשאינן אלא מפה אחת, כשמנערים את המפה, נמצא השולחן מגולה" והמכסים את המפה במפת ניילון, מסתבר שנחשב כשתי מפות. ובדרשות מהרי"א יבן שועיב תלמיד הרשב"א: "נוהגים לכסות שולחן שבת במפה **לבנה**, שהשבת בבחינת "בואי כלה שבת מלכתא" ומלבושי כלה - **לבנים** הם, בפרט כשהשולחן מכוסה כל השבוע במפה בצבע אחר - שיהא ניכר שזו מפה לכבוד שבת ויום טוב. מעשה בבית מו"ר הגרש"ז אויערברך זצ"ל שאחת מכלותיו בבואה לראשונה לבית חתנה הביאה מחו"ל במתנה מפה בצבע קרם, מורנו שב לליל שבת מבית הכנסת והעיף מבטו במפה, וכמובן, מיד שיבח עם מאור פניו את המתנה הנאה, אבל הרבנית הבינה את מבטו, שהיה מעדיף מפה לבנה צחורה.

זמן עריכת השולחן

כתב שו"ע הרב רס"ב, א ומשנ"ב שם, א: יש לסדר השולחן לפני כניסת השבת. ובסידור "בית מנוחה" (סדר כניסת השבת ס"ק ז): "והמדקדקים מסדרים **ביום ששי בבוקר**, ואז גם ניכר שהוא לכבוד שבת.... אבל מיום חמישי, לכתחילה לא, אלא אם כן, יש מסורת לזה בבית וניכר מהמפה והשולחן שהוא לכבוד שבת, ולא לכבוד איזה אורח חשוב שיבוא בליל ששי..

כתב מרן החיד"א בספר "עבודת הקדש" ובספר "מורה באצבע (סי' ד) : "כיון שבעלות המנחה בערב שבת קדש הוא עת מסור למחלוקת בין בני הבית והמשרתים... והרבה טורח הסיטרא אחרא (ייצר הרע) לחרחר ריב, כדברי הספרי על הפסוק באיוב, י' וידעת כי שלום אהליך", שיש להיזהר ממחלוקת וקטטה ועצבות והקפדות בערב שבת - אם פורסים מפה של שבת על השולחן בערב שבת קודם חצות - **היא סגולה גדולה לבטל כל מחלוקת ומריבה. הערה:** כתב הרמ"א: "ויהיה שלחנו ערוך **כל יום השבת** [- משנ"ב: עד לאחר ההבדלה], וכן המנהג ואין לשנות".

עריכת השולחן

שולחן ערוך סי' רמ"ב משנ"ב וכה"ח: "מהו כבוד שבת שירחץ גופו.... ושולחנו ערוך במפה נקיה ולבנה, ואכילתו בכלים נאים". הגדרת כלים נאים: כתב הגר"י פ"ישר זצ"ל בספרו "אבן ישראל" ט, ל: "כלים נאים", היינו, שישתמש בשבת ויו"ט בכלים היפים שבביתו, וכן כתב הגאון רבי ניסים קרליץ שליט"א ב"חוט שני" עמ' מ"ג: "יש המייחדים כלים מיוחדים לשימוש בהם בשבת ויום טוב - משום כבוד השבת. כשם שעורכים שולחן לקראת בא אורח חשוב ונכבד בכלים מיוחדים מהודרים ונאים" ומכל מקום, מוסיף הגר"י פ"ישר זצ"ל: **אין מניעה** לאכול בכלי פלסטיק חד-פעמי כיון שמצוי שמשתמשים בהם גם בשמחות ובפרט משפחות ברוכות ילדים, ובמקום שיש ריבוי אורחים וממעטים בטרחא וטרדה בשבת - "והכל לפי העניין ולפי מה שהוא האדם, איש וביתו והרגליו". [יתכן, שעם עליית המחירים.... נעשו ככלים מאוד חשובים.....].

אמנם כן, שאל הגר"י זילברשטיין שליט"א את גיסו הגר"ח קנייבסקי שליט"א: עקרת בית, שהשימוש בכלים חד-פעמיים בשבת, מהוה עבודה "עונג שבת" ממש, כשחוסכת מעצמה את טרחת הדחת הכלים ושטיפתם בין מנה למנה (בפרט כשיש ריבוי בני בית ואורחים רבים כ"י), האם בכל זאת, תעדיף שימוש בכלים חשובים ונאים, מפני **כבוד השבת**? וענה שר התורה: "אם אין עונג שבת, אין גם כן כבוד השבת, וכיון שהשימוש בחד-פעמי גורם עונג השבת - אין בכך מיעוט כבוד השבת, אדרבה **העונג הוא הכיבוד לשבת**", אך הוסיף: "ומכל מקום, טוב וראוי לקנות כלים חד-פעמיים **בסגנון יפה ומעודן**, ולא את הפשוטים" (ספר "עלינו לשבח" שמות עמ' תקל"א). בסיום עריכת השולחן, יש אומרים: "וידבר אלי, זה השולחן אשר לפני ד" (כף החיים, רס"ב).

אין אבלות בשבת

שולחן ערוך תק"ס, ב : "וכן התקינו, שהעורך שולחן לעשות סעודה לאורחים, מחסר ממנו מעט, ומניח מקום פנוי בלא קערה מן הקערות הראויות לתת שם - זכר לחורבן, כבר העירו שם כל נושאי הכלים של השו"ע שהמדובר ביום חול, אבל בשבת ויום טוב - **אין אבלות בפרהסיא**. ואין לשנות כלל בעריכת השולחן והנחת כל כלי במקומו הראוי לו.

עריכת השולחן בשבת עצמה

שטיחת מפה, ומתיחתה כדי ליישרה: מותר לשטוח מפה על השולחן ולהחליקה עם כף היד, כנהוג, ואפילו להצמידה לשולחן בעזרת "קליפסים", כדי שלא תתרומם ברוח או במשיכת ילד, אבל אסור לתפוס בשני צדי המפה, בטרם הנחתה על השולחן, בכדי ליישרה, אם היא קמוטה, בפרט בעזרת אדם אחר, שלמתוח על מנת ליישר. לדעת הרמב"ם היא כגיהוץ. ובכלל זה מתיחת כיסוי חלה מקומט או קיפול כיסוי חלה העשוי ממשי שקפלינו ניכרים - מפני שפעולה זו, כלשון הרמב"ם: "מוסיפה ברק וצחצוח לבגד, והרי זה כגיהוץ", והיא תולדת מלאכת הליבון [כיבוס וגיהוץ].

הערה: ניילון חד-פעמי לכיסוי שולחן, מצוי שבקצהו קפלים אין למתוח את המפה כדי לפשוט את הקפלים, משום תיקון כלי. המשתמשים בגליל ניילון, יש לחתוך ממנו את ה"מפות" הנצרכות לכל סעודות השבת, לפני שבת (שלא לבוא חלילה בשבת ויו"ט לידי איסור מן התורה, אב המלאכה - מחתך לפי מידה.

קיפול מפיוני נייר

בשו"ת "שבט הלוי" ה, ל"ו: "אסור לקפל נייר בצורה מסוימת, כדרך שמקפלים נייר עיתון, בצורת אנייה או כובע, כיון שהצורה מתקיימת, ויש בזה משום בונה ותיקון כלי, על כן כשרוצים לקפל מפיוני שולחן, בשבת ויו"ט, מותר רק בקיפול פשוט, להניח על השולחן בצורה מכובדת" כגון: כמשולש, כזוג נרות המגולגלים בתוך הכוס, או במשיכה באמצע המפיון והנחתו בכוס, שבכל האופנים הנ"ל, כשמוציאים את הנייר מהכוס - מיד נפשט, אבל בצורת מניפה וכדומה - אסור. ואפשר להכניס בקופסה מערב שבת ויום טוב. **הערה:** בשו"ת "באר משה" שכל הנ"ל בנייר דו - שכבתי או קצת עבה, אבל נייר קרפ או כמו טישו - "רחוק מן השכל לומר שיהיה בו בונה".

מיון סכ"ם לעריכת שולחן בשבת

מיון והפרדה בין כלים מעורבבים - אסור מן התורה - משום מלאכת בורר. וסכין ומזלג, וכף וכפית - נחשבים שני מינים בשם ובדרך השימוש, וכשהם מעורבבים זה בזה - מותר מיונם והפרדתם זה מזה, רק לעריכת שולחן **כחצי שעה לפני תחילת הסעודה**, כולל הסכ"ם למנה אחרונה, אפילו תימשך הסעודה כמה שעות. יש הרבה סועדים ואין עזרה, אפשר להתחיל לפני החצי שעה. אבל לא מהלילה ליום או מלפני התפילה לאחריה.

אמנם, מותר למיין ולסדר סכ"ם אחרי שטיפה או תוך כדי ניגוב – אחד אחד למקומו במגירה או אל השולחן – מפני שאין זו דרך ברירה. **אפשרות נוספת**: לפזר את הסכ"ם המעורב והוא נברר מאליו – הגרש"ז אויערבך זצ"ל ב"שמירת שבת כהלכתה" ג, ו עפ"י מעשה ברב ביבי שבת יא.

לחם משנה

שולחן ערוך רע"ד, א ובמשנ"ב: "בכל סעודה של שבת ויום טוב צריך לבצוע על שני לחמים שלמים, זכר למן, דכתיב "לקטו לחם משנה" וגם הנשים חייבות בלחם משנה, כיון שהיו גם כן, בנס המן". וכתב הרמ"א רצ"א, ד אם סועדים כמה סעודות (יותר משלש סעודות) – בכל סעודת פת, יש לבצוע על לחם משנה. אמנם, בארחות חיים (ספינקא), ה דהיינו באכילת קבע, אבל כשאוכלים מעט פת לחולשת הלב להשקיט רעבון או כדי לבלוע תרופות המותרות בלקיחה בשבת, - **אינו צריך לחם משנה**. ולפי זה, בשו"ת שבט הקהתי ב, י"ז הבאים לשולחן רבם [טיש] לאחר ברכת המזון, ונוטלים שנית כדי לאכול משיירי רבם - אינם צריכים לחם משנה.

שיעור "לחם המשנה" ושלמותו

יש לקחת ללחם משנה שני לחמים שבכל אחד מהם, לפחות כזית [לגר"ח נאה - 28.8 גרם ולחזון איש - 33 גרם]. וכמובן, שלכתחילה טוב להניח ללחם משנה חלה גדולה, שיש בה כדי חלוקה לכל אחד מהמסובים מהלחם משנה [לדעת שו"ת אגרות משה ה, ט"ו לכל אחד מהמסובים - **כזית שלם**. אמנם, לדעת הגרש"ז אויערבך זצ"ל יכול לתת אף פחות מכזית, שמה שכתב הרמ"א קס"ז, א לתת לכל אחד כזית, הוא משום שנכון להסמיך לברכת המוציא לכתחילה אכילת כזית מהפת, אבל ליציאה בלחם משנה **די אף בפרוסה קטנה**, כשם שנוהגים בליל הסדר, להוסיף לכולם מעט מלחם המשנה שבקערה (שולחן שלמה, ה). יש לציין, שהגאון רבי הלל זקס זצ"ל נהג לחלק לכל אחד פרוסה גדולה מלחם המשנה, שתספיק לו לכל סעודתו. כמו כן, נהג כמנהג הגר"א לבצוע את **שתי** החלות באחת, כלשון הזמר "על שתי לחם יבצעו תמימים".

חלה קפואה: בשו"ת שבט הלוי י, ל"א שלכתחילה אין לצרף חלה קפואה, כיון שלדעת כמה מהראשונים יש לבצוע את שני הלחמים (מנהג הגר"א), ומשמע שצריך שיהיו שניהם ראויים לאכילה. מאידך, בשו"ת מנחת יצחק ט, מ"ב כיון שחלה זו כשתפשיר, ראויה לאכילה - נחשבת כבר מעכשיו כראויה, ולמעשה, לדעת הגרש"ז זצ"ל (שש"כ נ"ה, ט"ו) אם מאריכים בסעודה, ולקראת סיומה, תפשיר החלה - **אפשר לצרפה**.

חלה שאולה: אף שלדעת שו"ת ציץ אליעזר י"א, כ"ג יכולים לצרפה. אמנם, הגרש"ז זצ"ל (בשש"כ שם הערה ו). מפקפק בדבר, כיון שצריך להחזירה לשכן - **אין החלה ראויה לאכילה**. ובשולחן שלמה, בהערה, שבישיבות ובאולמות וחדרי אוכל, שמניחים על השולחנות חלות קטנות כמספר הסועדים בשולחן, יכול כל אחד לעשות לחם משנה בצרוף חלה אחרת, כיון שיכול כל אחד להתיישב ולבחור לעצמו חלה שרוצה - אין על שום חלה דין "שאול", ויברך על שנים, ויטול אחת מהן.

חלה עטופה: לכתחילה, נכון להוציא את חלת לחם המשנה מעטיפתה, אבל **בדיעבד אין זה מעכב** (שו"ת שבט הקהתי ב, י"ד). ואכן באורחות רבנו ב, י"א שמרן הסטייפלר זצ"ל הכניס מצה לשקית ניילון, בערב פסח שחל בשבת כדי לצרפה ללחם משנה עם חלה. וכן פסק בשו"ת באר משה ו, ל"ד. **לחם או חלה פרוסים העטופים בשקית** - אף שנראים כשלימים, אינם נחשבים ללחם משנה (שש"כ נ"ה, י"א).

חלה שנסדקה בחלקה, כל עוד במשיכת הפרוסה, נמשכת אחריה החלה - נחשבת כשלימה. **נחצתה לשנים** - אפשרי לחברה בעזרת קיסם (לא מוקצה) וכדומה, ואם לא ניכר שהייתה חצויה - הרי היא כשלימה (שו"ע קס"ח, ב). **חלות שנדבקו זו בזו** במהלך האפייה, אם הפרידום, גם אם ניכר שהיו מחוברות - יוצאים בהם ידי חובת לחם משנה (שו"ת באר משה ו, ע"ו) **אפשרות נוספת**: כשנחסרה חלה או נשבר מעט ממצה - להדליק לפני שבת להבה, או להפעיל תנור, ולהשחים את המקום החסר - **ונעשית מחדש כשלימה**.

אין אלא לחם אחד שלם

ישנה רק חלה או לחמנייה **אחת בלבד** - ניתן לצרף אליה עוגה או אפילו עוגייה (בגודל "כזית"), ולבני ספרד אפילו מצה (שלמנהגם ברכתה, בשאר ימות השנה, "מזונות") - והרי לפנינו לחם משנה. **אין אלא לחם אחד ופרוסה** - יברכו על שניהם. **אין אלא פרוסות** - יברכו על שתי הגדולות ביותר. והסתפק בעל "מנחת יצחק" י, כד כשיש רק חלה אחת, האם לבצעה לשתיים, ויוצאים ידי חובת "לחם משנה" בשעת הדחק, או עדיף להשאירה שלימה, ולזכות למעלת "שלם" **והכריע**: אם טרם הובאה החלה לשולחן - **עדיף לבצעה**. הובאה כבר - **יש לברך עליה ככ שלימה**.

כיסוי החלות

החלות שעל השולחן, יש לכסותן לפני אמירת הקידוש, ושלש סיבות לדבר: **א.** זכר למן במדבר, שהיה מכוסה מלמעלה ומלמטה. **ב.** שלא תיראה הפת את בושטה, שמברכים על היין תחילה, אף שהיא קודמת לו בברכה. מכל מקום, מכסים גם בסעודה שלישית - זכר למן. **ג.** החלות מונחות על השולחן לפני הקידוש, ואין נראה שהן דווקא לכבוד השבת, שהרי בכל יום אוכל אדם פת, על כן, כשמסירים את הכיסוי רק לאחר שקידשו על השבת, ניכר שזהו לחם המשנה לכבוד השבת (תוספות פסחים ק"ע"ב ד"ה שאין וכו' בשם השאילתות), ואכן, יש, שמטעם זה, נהגו להביא את החלות לשולחן, רק לאחר הקידוש. ויש, שמכינים את כל הסלטים והתוספות, במטבח, ורק בתום הקידוש, מביאים אותם לשולחן.

הערה: כשאוכלים המסובים בשולחנות נפרדים, ואחד מקדש לכולם - נהגו להקל, לכסות רק את החלות המונחות על שולחן המקדש (שולחן שלמה שבת, ט"ז). אמנם, לטעם השלישי, כיסוי החלות מתאים לכל החלות שבכל השולחנות.

במה מכסים החלות

כתב א"ר שם, ט"ז בשם צידה לדרך: "ויניח מפה לבנה על השולחן וכו' ויכסה הלחם במפה שנייה, גם כן לבנה" וכן כתב תלמיד הרשב"א הר"י אבו שועיב בפרשת בהעלתך: "להניח החלות בין שתי מפות לבנות", ואכן, למלבי"ם שמות ט"ז, ל"א בימות החול היה המן שקוף כזכוכית, אבל בלחם משנה שירד בערב שבת, עבור שבת, היה לבן, כדכתיב "כזרע גד לבן". ויש לציין, שעפ"י המדויק מלשון שו"ע מנהג חב"ד לשטוח מפית לבנה על המגש, תחת לחלות, בדומה למן. **אמנם, ב"תהילה לדוד" שם, י"ג שכוונת הא"ר שהמפית תהיה נקייה ומלובנת [- מכובסת, כי יש והיא מתלכלכת מייין הנוטף עליה וכדומה], אבל אין צורך שתהיה דווקא בצבע לבן, וכן בשו"ת נשמת אדם, ס"ד מיישב מנהג העולם המכסים במפיות צבעוניות נאות, ומניחים מגש תחת החלות, אף שהוא חוצץ בין מפת השולחן והחלות.**

כיסוי שקוף: בספר שמירת שבת כהלכתה מ"ז, הערה קט"ז שלדעת מרן הגרש"ז אויערבך זצ"ל אף לפי הטעם שלא תראה הפת בושטה - די בכיסוי כל שהוא, על כן, גם שקוף, נחשב לכיסוי. ובספר פסקי תשובות רע"א, ד שאפשרי לכסות גם במפית המחוררת בנקבים קטנים.

אגב, הדברים הנזכרים לעיל, המקדשים בשבת בבוקר ואוכלים עוגות: לדעת קיצור שו"ע נ"ה, ה צריכים גם כן לכסות את העוגות שעל השולחן. ובשו"ת רבבות אפרים א, או"ח, ר שבקידוש שעורכים בבית הכנסת, צריך לכסות בשעת הקידוש את כל העוגות שעל כל השולחנות, אמנם, בשש"כ שם, הערה קכ"ה בשם הגרש"ז אויערבך זצ"ל שמי שאינו טועם מהיין - אינו צריך לכסות העוגות שלפניו [מפני שלטעם "זכר למן" - שייך דווקא בלחם משנה. ולטעם "שלא תראה הפת בושטה" - שייך דווקא לפני המקדש - ולטעם שייראה שהפת לכבוד השבת - שייך יותר בקידוש של לילה]. ואכן, הובא בשולחן שלמה שם, ט"ז שכשיושבים בשולחנות נפרדים, נוהגים שרק המקדש מכסה את העוגות שלפניו.

חידוש בספר קיצור שולחן ערוך סי' ע, י"ז שגם המקדשים לאכילת עוגות, יברכו על שתי עוגות **שלימות**, ורק לאחר הברכה יחתכום. וכתב בשו"ת מנחת יצחק ג, קי"ג שאין לעשות כן בפרהסיא ובפירסום, משום "הצנע לכת עם אלוהים".

הסכין לחלות והמלחיה

הסכין לחלות תהיה פרווה, כשם שכל ימות השבוע, פת פורסים אך ורק בסכין פרווה. ואזי אם תשארנה פרוסות (נקיות) מסעודת שבת, יהיה אפשר לאוכלן, בסעודה שלישית חלבית (בקיקץ) או במלווה מלכה, ואף ביום ראשון [- שיירי סעודות שבת]. **מלחיה פתוחה** אפשרית רק לסעודה בשרית או חלבית, **במלחיה סגורה** שממנה זורים את המלח - אין להכניס גרגרי אורז לספיחת לחות (יש אומרים - בורר מן התורה על ידי כלי והגר"ע יוסף זצ"ל היקל בזה).

הערה: מלחיה פתוחה, אפילו עשויה כסף או מתכת אחרת, אם המלח מושם בקביעות על גבי צלוחיות פלסטיק החוצצות בין המלח לכלי, אף כשהמלחיה תוצרת חו"ל או נקנתה בחנות של גוי - אין צורך בהטבלתה.

גביע הקידוש

משנה ברורה רע"א, מ"ד: "צריך לקדש על כוס שלם" ועפ"י זה, כתבו בשו"ת אגרות משה ג, טל ושו"ת מנחת יצחק י, כ"ג שלא לקדש בכוס חד-פעמית - שאינה בגדר "כוס שלם". (ואין מועיל כלל מה שמניחים כוס בתוך כוס), כשאין כוס אחרת, כתבו הגרש"ז אויערבך זצ"ל (בספר שש"כ מ"ז, הערה נ"א) והגר"ש אלישיב זצ"ל (בשבות יצחק ד עמ' מ"ח), **שבדיעבד יקדשו על כוס כזו. ומהנכון, לכוון בברכת הקידוש, גם על הבקבוק** שבו היין, וימזוג אח"כ גם ממנו לתוך הכוס, או שאחד מהמסובים, לאחר ששמע ויצא שישתה מהיין שבבקבוק מלוא לוגמיו. ויש לציין, שלדעת בעל החוות יאיר וכף החיים: **הידור לקדש על כוס מכסף.** ומצויים גם גביעים חד-פעמיים בצבע כסף, ומן הראוי לעורכי קידושים להכין לפחות גביעים כאלה.

מיקום המסובים סביב השולחן

אב או חם, המתארחים בשבת בבית הבן או החתן, יכולים הבן או החתן לשבת במקומם הקבוע בראש השולחן, והאב או החם ישבו בצדו, כלשון **ערוך השולחן** יורה דעה ר"מ, י"א: "ואין האב מקפיד על זה, כי נחת וכבוד לאב כשבנו מתנהג בביתו כבעל הבית, וגם מן הדין אין חשש, כיון שהבן בעל הבית, ואשתו יושבת אצלו, אם כן, אי אפשר שהאב ישב בראש השולחן אצל כלתו, ובהכרח שהבן ישב על מקומו התמידי, סמוך לאשתו, וממילא האב מקומו מן הצד". ואמנם, כשמתארחים גם האב וגם החם באותה שבת, וודאי עדיף לקיים "יבא השלישי ויכריע ביניהם".

ואמר לי הגרי"ש אלישיב זצ"ל: "על אף דברי בעל ערוך השולחן, מכל מקום ראוי ונכון לבן או לחתן, שיציעו לאב או לחם שיישבו בראש השולחן, כי סוף סוף, מה אכפת לו בזה, שנותן להם כבוד". וכאן המקום לציין, כי מורי ורבי הגרש"ז איערבך זצ"ל שהתגורר בבית משפחת זוגתו, לבית רוחמקין בשערי חסד, וכל ימיה של חמותו שהאריכה ימים, הייתה היא יושבת בראש השולחן, ומו"ר ישב בצד השולחן כדי לכבדה, ואף לאחר פטירתה, במשך זמן ממושך, לא ניאות לעבור לראש השולחן, כראוי לבעל הבית, גדול הדור.

קדימה בהגשת המנות

הורים המתארחים אצל בתם או כלתם, תגיש הבת, בעלת הבית את המנה הראשונה **לבעלה**, ומהראוי שבעל טוב אומר מיד: "הגישי תחילה להוריך, והוא הדין כשמתארחים בבית הורי הבעל". ואישה חכמה, מביאה את המנות יחד, על גבי מגש או בשתי ידיה או בעזרת הילדים ומניחים כאילו בבת אחת את המנות לפני הבעל והורים.

ברכת הבנים

"פלא יועץ", ערך ברכות: "יש להתאמץ ולהשתדל מאד, לקבל ברכת אביו ואימו בליל שבת, שמלבד שהברכה קרובה להתקיים כשמברכים בלב ונפש כרחם אב על בנים, עוד למצווה ייחשב, על היותם מכבדים אביהם ואימם, וכן נוהגים בהרבה מבתי ישראל בכל מקום, כמובא בסידור היעב"ץ ובמנהגי חתם סופר, **לבן אומרים:** "שימך אלוקים כאפרים ומנשה" **ולבת:** "שימך אלוקים כשרה רבקה רחל ולאה" ומוסיפים להם פסוקי ברכת כוהנים. ויש שגם האם מברכת אף את ילדיה וכלותיה ואף את חתניה [בלא הנחת ידה על ראש החתן].

הנחת הידיים: ב"תורה תמימה" פ' נשא שהגר"א הניח רק את ידו הימנית בברכת הבנים, מחשש לאיסור לזר שאינו כוהן, לברך ברכת כוהנים, אף שלא בשעת התפילה וכשעומד על גבי הדוכן. והנחת יד אחת, אינה נקראת "נשיאת כפיים". למעשה, הגר"ח פ' שיינברג והגרי"י פ' ישר זצ"ל ברכו תמיד **ביד אחת בלבד**. מאידך, דעת הגרש"ז איערבך זצ"ל שהנוהגים לברך בשתי ידיים - ימשיכו במנהגם, וכן נהגו היעב"ץ כאביו ה"חכם צבי" הגרע"א והגר"ש וזנר זצ"ל.

יש לציין, שבגרמניה ובצרפת נהגו מדורות שלאחר ההבדלה במוצ"ש נשקו הילדים את ידי האימא וקיבלו את ברכתה

זמירות שבת ודברי תורה על השולחן

כתב ה"רוקח" סי' נד: "אחר שאכלו כל צרכם יש מזמרים זמירות ושבח להקב"ה, כפי שמצינו בדברי חז"ל בגמ' מגילה י"ב ע"א "ביום השביעי כטוב לב המלך ביין", אמר רבא יום השביעי שבת היה, שישראל אוכלים ושותים ומתחילים בדברי תורה ובדברי שירות ותשבחות" **ובתוס' לסנהדרין ל"ז ע"ב:** על הפסוק בישעי' כ"ד, ט"ז "מכנף הארץ זמירות שמענו" – נאמר על ישראל שאומרים שירה בשבת. **ובמדרש רבה על שיר השירים פרק ח,** על הפסוק: "השמיעני את קולך כי קולך ערב וגו'" – "כשישראל אוכלים ושותים ומברכין ומשבחין ומקלסין להקב"ה, הוא מקשיב לקולם ומתרצה".

המקור לשירת הזמירות ולחשיבותן

בספר קב הישר סי' פו: "קבלה בידנו, שכל הזמירות והפיוטים שהתפשטו בישראל, יסודם בהררי קודש, כולם ברוח הקודש נאמרו, ויש לזמרם בדרך כבוד ויראת שמים, וסגולתם להמתיק הדינים ולהשפיע רחמים וחסדים" **ובסידור היעב"ץ (סדר ליל שבת):** " ומביא טובה לעולם, והד' דבק בו ומקשיב לקולו ומתרצה, ומקיים את העולם שלא יחרב".

לעניין אמירת הזמירות "בדרך כבוד": כתב ב"פלא יועץ" (ערך אכילה): "מעשה נורא, רבי ישראל נג'ארה מחבר הזמר ק-ה ריבון וכו', בשבת אחת, בימות הקיץ החמים, מחמת החום, זימר השבחות בלא כובע לראשו, והאריז"ל ראה, והעיר, כי סילק במעשהו זה, את כל המלאכים שהתקבצו סביבו".....

שאלה: האם יש ביטול תורה בשירת כל הזמירות? בשו"ת משנה שכיר א, ס"ה "שאין לתלמיד חכם לחשוש לביטול תורה על ידי האריכות שבזמירות והתשבחות, כי על ידם ישיג דרגות האמונה ודביקות בהי"ת ויבוא לידי תשובה ואהבת ד' ו"בליקוטי חיים בן חבר" ח"ג בהקדמה, שרבו החתם סופר זי"ע היה מזמר עם המשפחה כל הזמירות המסודרים בסידור לשבת, אחת מהנה לא נעדרה"

שאלה: האם לזמר "צור משלו אכלנו וכו'" לפני ברכת המזון, מפני שיש אומרים, שיוצאים בו ידי חובת ברכת המזון מן התורה, כיון שיש בו מעין כל שלשת הברכות – "הזן את עולמו כו' "נודה לשמו ונהללו בפינו וכו'" ו"רחם בחסדיך על עמך וכו'" ? **תשובה:** ב"כתר ראש" אות צ"ב, שהגר"ח מוולוז'ין זצ"ל לא שר אותו לפני ברכת המזון מחשש זה, אלא לאחר הברכה. ובספר **אורחות רבנו א**, קט"ו שהגרי"י קנייבסקי זצ"ל הקפיד לאכול לאחר סיום השיר "צור משלו וכו'" מעט פת, כגילוי דעת שלא התכוון בשירתו, לצאת ידי חובת ברכת המזון.

קול אישה בזמירות קודש, או בזמירות של שבת

כשיש גברים זרים בסעודת שבת: כתב "יוסף אומץ" סי' תר"ב: "בעת שירת זמירות של שבת, לא תשוררנה הנשים כששומעים אותן האנשים, בין ששרה לבדה, וכל שכן כשזכרים משוררים עמהם, דהוי פריצות". **שו"ת באר שבע בקונטרס באר מים חיים אות ג:** "ראוי ונכון לכל אישה כשרה ויראה, שלא תשמיע קולה בזמירות, ולא בשום דבר ושום זמן, כל זמן שמסיבה עם איש שהיא ערוזה עליו, רק שפתייה יהיו נעות וקולה לא ישמע כלל, ואף בצנועה וחסודה ביותר מכל מקום היא מצוה הבאה לידי עבירה חמורה"

שירת זמירות שבת עם אשתו (כשאינה נדה), אמו, בתו, נכדתו ואחותו: לדעת פוסקים רבים: אין איסור מן הדין לשמוע או לשיר יחד איתם זמירות שבת **ראה שו"ת דברי יציב (להגאון אדמו"ר בעל שפע חיים מצאנז זי"ע) חלק אבן העזר, לו מותר לשיר עם בנות משפחתו שירת הזמירות בשולחן שבת אם לא משום מידת חסידות.**

שו"ת אבן ישראל (להגאון רבי ישראל יעקב פישר זצ"ל) ט, ס"ג: "שפיר מותר בשבת לשמוע קול הזמירות של בנותיו ואחיותיו המשתתפות עמו,, דכיון שהן מזמרות מקטנות, הוי "קול הרגיל בו", וגם מטעם חינוך הבנות, שיהיה להם אהבה וחשק לעריכת השולחן בשבת"

ספר הליכות שלמה כ, יא בשם הגרש"ז אויערבך זצ"ל: "מעיקר הדין מותר לזמר זמירות שבת עם אשתו טהורה ואחיותיו אפילו נשואות, ובנותיו, ואע"ג שאסור לומר דברי תורה כששומע זמר אישה, בזמירות שאומרים דרך זמרה ושבח ולא דרך תפילה ולימוד-מותר, ומיהו לכתחילה רצוי להתרגל שישתתפו בשירה בלחש".

שו"ת תשובות והנהגות (להגאון רבי משה שטרנבוך שליט"א) א, קל"ח: "אחותו המזמרת, אם אין הכוונה להנעים בקול נעים וחזק וכו', ואינו מתכוון כלל ליהנות, אי אפשר לאסור שהרי אינו מביאו לידי הרהור, והכל לשם שמים" **ובשו"ת באר שרים א, ל** שכן שמועה בשם הגרי"ז מבריסק זצ"ל להקל בזה.

ובלקט הקמח החדש סי' קכ"ז: "בני מדינת אשכנז והולנד ומחוז העליון באונגריין (אויברלנד), מזמרים זמירות שבת כל בני הבית אשתו והבנות, וגם החרדים לדבר ד' נהגו כן, ובבתי החסידים אשתו והבנות אינן מזמרות ויש שנהגו **שלא לשיר** – ראה אורחות רבנו ד, קנ"ו שהגרי"י קנייבסקי זצ"ל לא הרשה לנכדותיו לשיר בעת זמירות שבת, עפ"י דברי החזון איש. וכן דעת שו"ת שבט הלוי חלק י' סי' כ"ו

שמעתי וכתבתי מפי הגרי"ש אלישיב זצ"ל: מותר לאיש לשיר זמירות שבת כשאשתו ובנותיו ונכדותיו שרות עמו, ובלבד שלא, כאשר הוא מזכיר פסוקים או שמות. וכך פירט בפני: **שלום עליכם** – מותר **אשת חיל** – ינמיכו קולן **"מנוחה ושמחה"**, **"מה ידידות וכו'"** – מותר **ק'ה ריבון** – אסור שיש בו הרבה שמות. **דרור יקרא** – מותר **ברוך א-ל עליון** – רק אם שרים **"ברוך קל עליון וכו'"** וכן **"כי אשמרה שבת קל ישמרני וכו' וכן ק'ה אכסוף וכו'.** **מזמור לדוד** – אסור. **ידיד נפש** – מותר.

פתרון נאה בבית אחד מגדולי ירושלים: ב"מזמור לדוד" וכדומה, הנשים שרות והגברים רק מזמזמים את המנגינה, או שלאחר שסיימו הגברים אז הנשים שרות שנית לבדן.

דברי תורה על השולחן

משנה אבות ג, ג: "רבי שמעון אומר, שלשה שאכלו על שולחן אחד ולא אמרו עליו דברי תורה – כאילו אכלו מזבחיתים" ומספר טעמים בדבר: **1.** מראה שלא אוכלים - רק להנאת הגוף **2.** כדוגמת הלוויים שאמרו שיר על הקורבן. **3.** ואכלתם אכול ושבוע, והיללתם את שם ה' אלוקים (יואל ב') ואז גם האכילה מתקדשת.

הערות חשובות למעשה:

א. בקיצור שו"ע סי' מ"ב: כיון שדרך השומעים דברי תורה, שיש השומעים תחילת פסוק וממשיכים להשלימו, ויש שאינם יכולים להקשיב לדברי תורה מבלי להגיב מיד לדברים, על כן, אין לומר דברי תורה בשעה שהשומעים אוכלים – "אין משיחין בסעודה".

ב. מידת דרך ארץ, שלא לדבר דברי תורה בטרם סעדו המסובים, על כל פנים המנה הראשונה, בפרט כשיש אורחים. וידועה הייתה הנהגתו המופלאה של מרן בעל החפץ חיים זצ"ל כששב לביתו בליל שבת בליווי אורחים, לא היה מזמר את הפזמון "שלום עליכם" אלא מקדש מיד, ואת הפזמון היה מזמר בתוך הסעודה. וכשהתארח פעם בביתו הגאון רבי יהודה לייב חסמן זצ"ל גאב"ד דשטוצין, לימים משגיח "כנסת ישראל" בחברון בעל ספר "אור יהל" ושאלו לפרש מנהגו זה, השיב לו החפץ חיים: "האורח מן הסתם רעב הוא, וקשה לו להמתין עד שאסיים זמירותי, ואילו המלאכים שאינם זקוקים לאכילה, ואינם סובלים מצער הרעב, יכולים הם להמתין עד אחר שהאורח יאכל וישיב את לבו" (ספר הח"ח ופועלו ח"ג תתקנ"ד).

ג. ידיד נפשי הגאון רבי משה ויא שליט"א נוהג להזכיר, שהמביאים לשולחן ספרים עתיקים, כדי לעיין בהם או להקריא מתוכם, מלבד מה שיש להיזהר מפירווי חמץ לקראת הפסח, אבל מן החובה להיזהר שלא ייצאו, חלילה, מן הספרים אל המאכלים שעל גבי שולחן השבת, תולעים [כגון "דגיג הכסף"] ויהיו דברי התורה על השולחן,, בבחינת: "מצווה הבאה בעבירה".

כתובת לברורים, הערות, וקבלת "דפי הלכה"

הרב יצחק יעקב פוקס, מייל y0548483398@gmail.com או בפקס: 025372586 טלפונים: 02-0548483398 5371398

מחבר: "תפילה כהלכתה" "הליכות בת ישראל" הכשרות" "הליכות בין אדם לחברו" ו"הליכות תינוקות וקטנים